

ALEVİ TOPLUMUNDA SEMAH İLE MÜZİK İLİŞKİSİ VE BU İLİŞKİNİN TOPLUMSAL, MANEVİ BOYUTLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

THE RELATIONSHIP BETWEEN SEMAH AND MUSIC IN THE ALEVİ COMMUNITY AND AN EVALUATION OF ITS SOCIAL AND SPIRITUAL DIMENSIONS

Sercan Direk Erkeker*

Sorumlu Yazar

Öz

Bu çalışma, Alevi toplumunda semah ve müzik arasındaki derin ilişkiyi inceleyerek, bu unsurların toplumsal ve manevi boyutlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada, semahın yalnızca bir ibadet ritüeli değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma, kültürel hafıza ve kimlik oluşturma süreçlerinde merkezi bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Müzik ise, semahın manevi anlamını derinleştiren ve katılımcılara ruhsal bir deneyim yaşatan bir araç olarak ele alınmıştır. Çalışma kapsamında, tarihsel kaynaklar ve literatür taraması yoluyla, semahın kökenlerinin Türk topluluklarının Şamanist inançları ile Alevilik öğretilerinin harmanlanması sonucu oluştuğu tespit edilmiştir. Araştırma, semahın toplumsal birleştirici ve kültürel mirası aktarıcı işlevlerini detaylandırmaktadır. Cem ayinlerinde müziğin, bireylerin manevi bir uyum içerisinde hareket etmelerini sağlarken toplumsal bağları güçlendirdiği belirtilmiştir. Ayrıca, bağlama gibi geleneksel çalgıların ve söz unsurlarının, semahın dini boyutunu güçlendirdiği, bireylerin manevi yolculuğuna katkı sunduğu tespit edilmiştir. Tarihsel süreçte semah, Osmanlı döneminde baskılar nedeniyle gizlice icra edilmiş; ancak Cumhuriyet döneminde daha görünür hale gelmiştir. Aleviler için bu durum, aynı zamanda semahın bir direniş sembolü ve kimlik koruma aracı olarak da işlev gördüğünü göstermektedir. Çalışma, ayrıca semahın cinsiyet eşitliği, kültürel çeşitlilik ve genç kuşaklarla bağlantı kurma açısından taşıdığı önemi de ele almıştır. Kadın ve erkeklerin eşit katılımıyla icra edilen semah, toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir ritüel olarak da değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, semah ve müziğin, Alevi toplumunun manevi ve kültürel yaşamındaki merkezi rolü detaylı bir şekilde analiz edilmiş, bu unsurların topluluğun kimlik oluşturma ve sürdürme süreçlerine katkısı vurgulanmıştır. Çalışma, semah ve müzik ilişkisinin toplumsal, kültürel ve dini boyutlarını ele alarak literatüre küçük de olsa bir katkı sunmayı gözetmiştir.

Anahtar Kelimeler: Alevilik, Semah, Müzik, Bağlama, Kültürel Bellek, Toplumsal Dayanışma, Manevi Yolculuk

Abstract

This study aims to explore the profound relationship between *sema* and music within the Alevi community, revealing their social and spiritual dimensions. The research emphasizes that *sema* is not merely a ritual act of worship, but also plays a central role in fostering social solidarity, preserving cultural memory, and shaping collective identity. Music is approached as

---

Araştırma Makalesi / Künye: DİREK ERKEKER, Sercan. "Alevi Toplumunda Semah ile Müzik İlişkisi ve Bu İlişkinin Toplumsal, Manevi Boyutları Üzerine Bir Değerlendirme", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 117 (Mart 2026), s. 121-172.

* Kültür Bakanlığı Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı, e-mail: sercanmuzik@gmail.com, ORCID. 0009-0003-9276-2933.

a medium that deepens the spiritual meaning of *semah* and offers participants a transcendent experience. Through historical sources and a review of relevant literature, the study identifies the origins of *semah* as a synthesis of the Shamanic beliefs of Turkic communities and the teachings of Alevism. The research elaborates on the unifying and heritage-transmitting functions of *semah* in the social life of the Alevi community. It is observed that in *cem* ceremonies, music facilitates spiritual harmony among individuals while simultaneously reinforcing social bonds. Furthermore, traditional instruments such as the *baglama*, along with lyrical components, are found to enhance the religious dimension of *semah* and contribute to individuals' spiritual journeys. Historically, *semah* was performed covertly during the Ottoman period due to socio-political repression; however, it became more visible in the Republican era. For Alevi, this transition illustrates how *semah* also functions as a symbol of resistance and a means of safeguarding communal identity. The study also addresses the significance of *semah* in terms of gender equality, cultural diversity, and intergenerational transmission. Performed with the equal participation of men and women, *semah* is evaluated as a ritual that strengthens social cohesion. In conclusion, the research offers a comprehensive analysis of the central role of *semah* and music in the spiritual and cultural life of the Alevi community, highlighting their contributions to processes of identity formation and preservation. By examining the social, cultural, and religious dimensions of the relationship between *semah* and music, the study aims to make a modest contribution to the existing body of literature.

Keywords: Alevism, *Semah*, Music, *Baglama*, Cultural Memory, Social Solidarity, Spiritual Journey

Giriş

Anadolu coğrafyasındaki toplumsal yapının önemli bir parçasını oluşturan Alevi inancı ve kültürü, bölgenin zengin tarihsel dokusuna katkıda bulunmaktadır. Aleviliğin temel ibadetlerinden biri olan *semah* hem dini hem de kültürel bir ritüel olarak derin bir anlam ve değer taşımaktadır (Ede, 2024: 99-126). *Semah*, Alevi inancında ibadet sırasında yapılan, kendine münhasır bir müzikal eşlik ile gerçekleştirilen ritmik hareketler bütünü ile ruhsal yolculuğun birleşimi olarak tanımlanabilir. Bu ibadet biçimi, müzikle ayrılmaz bir bütünlük içindedir. Alevilerde müzik, sadece *semah* sırasında değil, ibadetlerin genelinde kullanılan bir araçtır. Müzik ve *semah*'ın bu iç içe geçmiş yapısının Alevi toplumunda nasıl bir anlam ifade ettiği, bu çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır. Literatürde Alevilik ve *semah* üzerine yapılan çalışmalar, müzikle olan bu derin bağın toplumsal ve bireysel anlam dünyalarında geniş bir yer tuttuğunu göstermektedir (Demirci, 2019). Alevi toplumunun müziği, bağlama eşliğinde söylenen deyişler ve nefeslerle inancın felsefi derinliğini aktaran bir araç görevi üstlenir. *Semah* sırasında çalınan ezgiler ve söylenen sözler hem dini bir mesaj taşır hem de toplumsal dayanışmayı pekiştirir. Bu müzik geleneği, kuşaktan kuşağa aktarılarak Alevi kimliğinin korunmasında önemli bir rol oynar. Aynı zamanda *semah*, katılımcılar arasında kolektif bir bilinç yaratarak inanç ve kültürün yaşatılmasını sağlar.

Alevilerde, ibadet sırasında kullanılan müzik, katılımcıları manevi bir deneyime sürüklemektedir. *Semah*'ın icrasında kullanılan müzik, genellikle bağlama gibi geleneksel çalgılardır. Bu müzikler, deyiş ve nefes adı verilen şiirlerle söz unsurunun eğitici, öğretici, zahiri-batını ve rahmani yönüyle birleşerek, *semah*'ın ruhani boyutunu güçlendirmektedir. Öyle ki, müzik ve *semah* Alevi ibadetinde sadece birer araç olmaktan öte, inanç ve ruhsal deneyimin kendisi haline gelmiştir (Aydoğan, 2019: 1078-1090). Bu durum, *semah*'ın yalnızca fiziksel bir ibadet olmanın ötesinde, rahmani bir yolculuğun ayrılmaz bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır. Alevi toplumu içinde *semah* ve müzik arasındaki bu derin ilişki, inanç sisteminin temel taşlarından biri olarak görülmektedir.

Alevi toplumunda müziğin işlevi, bireyin hem kendisiyle hem de toplumsal yapıyla kurduğu bağı güçlendiren bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Semah sırasında icra edilen müzikler, bireylerin toplu bir şekilde manevi bir atmosfere girmelerini sağlarken, aynı zamanda bireysel olarak içsel bir yolculuğa çıkmalarına da yardımcı olmaktadır. Bu durum, Alevi ibadetlerinin temelinde yatan topluluk olma bilincini ve bireysel arınma sürecini desteklemektedir. Semahın müzikle olan bu bütünlüğü, aynı zamanda Alevi toplumunun kolektif hafızasında ve kültürel mirasında derin bir iz bırakmıştır (Ersoy, 2019: 32-62). Müzik ve semahın bu iç içe geçmiş yapısı, Alevilikte sembolizmin ve inanç sisteminin anlaşılmasına da katkı sağlamaktadır.

Semah, yalnızca bir ritüel olarak değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı ve birlik duygusunu simgeleyen önemli bir unsur olarak da değerlendirilmektedir. Semah sırasında icra edilen müzikler, toplumsal birliği pekiştiren ve kolektif bilinci güçlendiren bir etki yaratmaktadır. Müzik, bu ritüelin ayrılmaz bir parçası olarak, ibadetin manevi derinliğini artırırken topluluğun bir araya gelerek ortak bir hedef doğrultusunda hareket etmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, müzik ve semah arasındaki ilişki yalnızca dini bir çerçevede ele alınmamakta, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir boyuta da sahip olmaktadır (Shankland, 2003). Alevi toplumunda semah ve müzik ilişkisi, bireylerin inanç sistemini anlamaları ve bu sistemi deneyimlemeleri açısından önemli bir yere sahiptir. Semah ve müziğin bu içsel ilişkisi, tarihsel olarak da köklü bir geçmişe sahiptir. Müzik, Alevi inancının sembollerini ve anlam dünyasını aktaran bir araç olarak kritik bir işlev üstlenmektedir (Markoff, 1993: 95-110). Bu çalışmada semah ve müzik arasındaki bu tarihi bağın, geçmişten günümüze nasıl evrildiği ve bugünkü toplumsal yapı üzerindeki etkileriyle birlikte ele alınacaktır.

Alevi toplumunda müziğin ve semahın birbirine bu denli sıkı sıkıya bağlı olmasının arkasında, müziğin ruhsal ve toplumsal bir arınma aracı olarak görülmesi yatmaktadır. Semahın icrasında müziğin ritmi ve melodisi, ibadet edenleri derin bir manevi yolculuğa yönlendirirken, aynı zamanda topluluğun bir parçası olma duygusunu da güçlendirmektedir. Bu durum, semahın yalnızca dini bir ritüel olmanın ötesinde, toplumsal bir etkinlik olarak da önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Semah ve müzik arasındaki bu ilişki, Alevi toplumunun kültürel kimliğinin ve inanç sisteminin anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır (Özdemir, 2020: 194-215). Semahın ve müziğin Alevi toplumunda taşıdığı sembolik anlam, toplumsal yapının da bir yansımasıdır. Müzik, sadece bireysel bir deneyim sunmaz, aynı zamanda toplumsal hafızanın inşasında da önemli bir rol oynar. Alevi toplumunun müziği, semahın ritmik yapısıyla birleşerek, toplumsal kimliğin ve inancın, kuşaklar boyunca aktarılmasına hizmet eder (Yavuz, 2013).

Alevilikte semah ve müzik, sadece dini bir anlam taşımakla kalmaz, aynı zamanda kültürel kimliğin ve değerlerin ifade bulduğu önemli birer sembol haline gelir. Semahın icrasında kullanılan müzik, Alevi toplumunun kültürel mirasının bir parçası olup, topluluğun bir araya gelerek geçmişle olan bağlarını kuvvetlendirmesini sağlar. Müzik, bu bağlamda Alevi toplumunun kimlik inşasında ve kolektif hafızasında önemli bir yer tutar (Güray, 2012).

Semahın ve müziğin Alevilikteki bu ayrılmaz birlikteliği, topluluğun ibadet pratiğinin ötesinde, günlük yaşamda da kendini gösterir. Semah sırasında icra edilen müziklerin, topluluğun diğer ritüel ve toplantılarında da yer alması, müzik ile semah arasındaki bağın ne kadar derin ve sürekli olduğunu ortaya koymaktadır (Aydoğan, 2019: 1078-1090). Müzik ve semah, bireylerin toplumsal dayanışma içinde bir araya geldikleri, geçmişle olan bağlarını koruyarak geleceğe taşıdıkları önemli bir kültürel ve dini miras olarak görülmektedir.

1. Amaç

Bu çalışmanın amacı, Alevi toplumunun kültürel ve dini ritüellerinde önemli bir yere sahip olan semah ile müzik arasındaki derin ilişkinin, toplumsal ve manevi boyutunu analiz etmektir. Semah, Alevi inancında yalnızca bir ibadet biçimi değil, aynı zamanda toplumsal bir iletişim aracı olarak da önemli bir işlev görmektedir. Semahın müzikle birleşmesi, sadece estetik bir deneyim sağlamaz; aynı zamanda inançla iç içe geçmiş manevi bir yolculuğun parçası olarak derin bir anlam taşır. Bu bütünleşme, Alevi topluluğunun kimlik oluşturma süreçlerinde kilit bir rol oynamaktadır. Çalışmada, bu iki unsurun birbiriyle nasıl etkileşim halinde olduğu, hangi ritüellerde ve nasıl kullanıldıkları üzerine kapsamlı bir inceleme yapılacaktır. Literatürde bu konuda yapılan çalışmalar, semahın köklerinin İslam öncesi Türk kültürlerine dayandığını ve müzikle birleştiğinde mistik bir anlam kazandığını vurgulamaktadır (Yavuz, 2013). Bu bağlamda, çalışmamız hem semahın tarihsel kökenlerini hem de müzikle olan bağlantısını analiz etmeyi hedeflemektedir.

Alevi toplumunda semahın müzikle birlikte icra edilmesi, bireyler arasında manevi bir bağ kurulmasını da kolaylaştırır. Toplu halde dönülen semahlar, katılımcılar arasında dayanışma ve birlik duygusunu pekiştirirken, aynı zamanda transandantal (aşkın) bir deneyim yaşamalarına olanak tanır. Müziğin hipnotik etkisi, katılımcıların gündelik yaşamın sınırlarından sıyrılarak kendilerini kutsal bir ritüelin parçası olarak hissetmelerine yardımcı olur. Bu durum, semahı salt bir dans gösterisinden öte, derin bir manevi pratiğe dönüştürür. Dolayısıyla, bu çalışma semah ve müzik arasındaki ilişkiyi analiz ederken, Alevi inancının sosyokültürel dokusunu anlamak açısından da önemli bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

2. Yöntem

Türkiye’de Alevi toplumunun yaşadığı İstanbul, Amasya, Tokat, Erzincan, Sivas, Malatya, Kısas, Adıyaman, Antalya, Burdur, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ gibi iller ile Almanya Komblenz Bölgesi, Avusturya, Yunanistan gibi ülkelerde yer alan cem evlerinde¹ yürütülen erkan ve hizmetler gözlemlenmiş ve cemde yapılan dini pratiklerden olan semahın müzik ile olan ilişkisi nitel araştırma yöntemi kapsamında ele alınmıştır.

Özellikle, 1993-2025 yılları arasında cemlerde yapılan gözlemler ve semaha giden canlarla yapılan derinlemesine görüşmeler bu araştırmanın temel veri kaynaklarını oluşturmaktadır. Ayrıca, Alevi toplumuna dair yazılı kaynaklar ve akademik çalışmalar incelenerek, semah ve müzik ilişkisi üzerine yapılan önceki araştırmalar analiz edilmiştir. Daha önceki çalışmalarda semahın, müzik eşliğinde bir toplumsal dayanışma ve ibadet aracı olarak nasıl işlev gördüğü ortaya konmuştur (Aydoğan, 2019: 1078-1090). Bu çalışma ise, müziğin semahla olan duygusal ve manevi bağını

1 Söz konusu illerde bulunan cem evlerinin adı sırasıyla şöyledir: İstanbul Karacaahmet Sultan Dergahı, Şahkulu Sultan Dergahı, Erikli Baba Dergahı, Garip Dede Dergahı, Yenibosna Cem Vakfı Cem Evi, Haramidere Cem Evi, Beylikdüzü Fatma Ana Cem Evi, İstanbul Cem Evi, Okmeydanı Cem Evi, Bağcılar Cem Evi, Kartal Cem Evi, Edirne Cem Vakfı Cem Evi, Tekirdağ- Çorlu Kırklar Cem Evi, Burdur Niyazlar Köyü Cem Evi, Antalya-Elmalı köyü Cem Evi, Nevşehir Beştaş Cem Evi, Erzincan Merkez Cem Evi, Erzincan-Çukurçimen Ali Haydar Dede Türbesi ve Cem Evi, Malatya Cem Vakfı Cem Evi, Arapgir Onar Köyü Büyükocak Cem Evi, Tokat Pir Sultan Abdal Cem Evi, Amasya Pir Hamdullah Çelebi Türbesi ve Cem Evi, Cem Vakfı Sivas Şubesi Alibaba Cem Evi, Urfâ Kısas Köyü Cem Evi, Adıyaman Açço Baba Türbesi Anma Etkinlikleri ve Cem Bağlanması, Wien-Viyana Şah Hatayi Cem Evi, Yunanistan Büyük Derbent Köyü Cem Evi, Megalo Cem Evi), Almanya Komblenz Bölgesi Alevitiche Gemende Aschffenburg e-v ve sayısız hanelerde bağlanan cemler.

daha derinlemesine inceleyerek, bu ilişkinin dinî ve kültürel boyutlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

3. Önemi

Alevi toplumu, Türkiye'nin kültürel çeşitliliği içinde önemli bir yere sahiptir (Yaman & Ede, 2024: 10-38). Bu topluluğun dini ritüelleri, toplumun kolektif hafızasında ve kimliğinde merkezi bir rol oynamaktadır. Semah, Alevilik inancında cemin önemli bir parçası olarak hem bir ibadet hem de müzikal anlamda, bir sanatsal ifade biçimidir. Semah ve müzik arasındaki bu ilişkinin anlaşılması, yalnızca Alevi toplumu için olduğu kadar Türkiye'nin kültürel mirası ve genel toplum açısından da büyük bir önem taşımaktadır. Bu çalışma, semah ile müzik arasındaki ilişkiyi ele alarak, bu bağın toplumsal dayanışma, kimlik inşası ve dini ritüel süreçleri üzerindeki etkilerini incelemekte ve bu alandaki önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Alevi toplumu içerisindeki bu ilişkiye yönelik analizlerin sınırlı sayıda olması nedeniyle, bu araştırma hem akademik literatüre hem de kültürel mirasın korunmasına bir katkı sağlamayı hedeflemektedir (Shankland, 2003).

Müziğin, Alevi toplumunun ritüellerinde bu kadar merkezi bir rol oynamasının arkasında, Aleviliğin sözlü bir kültüre dayanması ve müziğin bu inanç sisteminde önemli bir ifade aracı olması yatmaktadır (Markoff, 1993: 95-110). Alevi toplumunda müzik hem ibadetlerde hem de günlük yaşamda önemli bir iletişim aracı olarak işlev görmektedir. Bu durum, semah ile müzik arasındaki ilişkinin daha da derinleşmesine olanak tanımakta ve bu iki unsur arasındaki etkileşimin ayrıntılı bir şekilde incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada, müziğin semahla nasıl bir bütünlük oluşturduğuna dair yeni bakış açıları sunulacak ve Alevi toplumunda bu iki önemli kültürel öğenin nasıl birbirini tamamladığı analiz edilecektir.

Çalışmanın özgün katkısı, Alevi toplumunda müzik ve semah arasındaki ilişkinin yalnızca dini boyutlarıyla sınırlı kalmayıp, toplumsal ve kültürel boyutlarını da ele almasıdır. Bu iki unsurun birbiriyle olan etkileşimi, sadece ibadetlerde değil, aynı zamanda toplumsal kimliğin oluşturulmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışmada, Alevi topluluğunda müziğin kolektif hafızanın inşası ve kuşaklar arası aktarımı üzerindeki etkisi daha ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Örneğin, semah sırasında çalınan saz ve okunan deyişler, Alevi inancının temel öğretilerini ve tarihsel zorlukları dile getirirken, müziğin bu öğretilerin kuşaktan kuşağa aktarılmasındaki rolü de irdelenecektir (Özdemir, 2020: 194-215).

Sonuç olarak, Alevi toplumunda semah ve müzik arasındaki ilişkinin anlaşılması, sadece bu topluluğun ibadet pratiklerini anlamakla kalmaz, aynı zamanda onların kültürel kimliklerini ve toplumsal dayanışmalarını da daha iyi kavramamıza yardımcı olur. Semahın manevi yapısı ve gideri, müziğin bu ritme-gidere olan katkısı, bu iki unsurun birleşerek nasıl bir toplumsal ibadet ve manevi deneyim oluşturduğu, çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Literatürde bu alanda yapılan sınırlı sayıdaki çalışma, Alevilikte müzik ve semahın ne denli önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koymakla birlikte, bu ilişkinin daha ayrıntılı ve derinlemesine bir şekilde incelenmesine olan gereksinimi açıkça göstermektedir (Ersoy, 2019: 32-62).

Bu çalışmada yapılacak analizler ve değerlendirmeler, Alevi toplumunun kültürel ve dini ritüellerinin anlaşılmasına katkı sağlamayı hedeflemekle birlikte, daha geniş ve kültürel bağlamda müziğin bir toplumun kimliğini nasıl şekillendirdiğine dair önemli ipuçları sunacaktır. Bu çalışma, Alevi toplumunun kültürel mirasının korunmasına ve bu mirasın bilimsel yöntemlerle belgelendirilmesine katkı sunmayı amaçlamaktadır.

4. Semah: Alevi İnancındaki Ritüel

Semah, Alevi inancının en önemli ritüellerinden biri olarak, cem ibadetinde on iki hizmetten biridir. Tarihsel olarak Alevi topluluklarının dini ve kültürel kimliğinin merkezinde yer alır. Semah hem bir ibadet hem de derin bir manevi deneyim olarak, Alevi toplumunda birliğin ve kardeşliğin simgesi olmasının yanı sıra, Allah'a yakınlaşma amacıyla gerçekleştirilen bir ibadet biçimidir. Yaman'ın (2012: 17-38) belirttiği üzere; semah, yalnızca bedensel hareketlerin bir bütünü olmayıp, Alevi inancının derin ruhsal yolculuğunu yansıtan bir ritüeldir. Bu bağlamda semahın bireysel bir ibadet olmanın ötesinde, toplumsal bağları güçlendiren önemli bir araç olarak da işlev gördüğü ifade edilebilir. Ayrıca, bedensel hareketlerin ötesinde derin bir manevi anlam taşıdığı ve inananlar için bir ruhsal arınma deneyimi sunduğu vurgulanmalıdır. Tarihsel ve kültürel bir miras olarak semah Alevi inancının kuşaklar boyunca aktarılmasında da kritik bir işlev görmektedir. Bunun yanı sıra, topluluğun kimliğini koruma ve güçlendirme bağlamında semah, manevi bir deneyimin ötesinde kültürel bir dayanışma unsuru olarak değerlendirilebilir.

Semah'ın kökeni, Alevi inancının derin mistik öğretilerine ile Hz. Muhammed'in Hak'ın huzuruna davet edildiği Miraç ve orada katıldığı Kırklar Meclisi'ne dayanmaktadır. İslam'ın batını yorumu olan Alevilikte, semahın kökeni, peygamberlerin ve velilerin gerçekleştirdiği mistik deneyimlere kadar uzanmaktadır (Kaptan, 2024: 766-781). Alevilerin ibadeti cemdir. Semah ise cemdeki on iki hizmetten biridir. Semah etmek dönmektir. Bu dönme hareketi maddenin en küçük yapı taşı olan atomun dönüşü, evrenin yaratılışı ve galaksimizin düzeni ile ilişkilendirilir; bu nedenle semah eden canlar, bu kozmik düzene uyum içinde dönerek inançlarını ifade ederler.

Semah sırasında canların dönmesi gezegenlerin güneş çevresinde dönüşlerini simgeler. Allah'ın yarattığı evrenle uyum içinde hareket ederek, doğadaki ritmik döngülerin bedensel bir yansımasını ortaya koyarlar. Bu ritüelin, evrenin döngüsüne katılmayı ve insanın ruhsal birliği hissetmesini simgelemesi, onun sadece bir ibadet değil, aynı zamanda derin bir felsefi ve kozmolojik anlam taşıdığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, semahın doğadaki döngüleri beden hareketleriyle temsil etmesi, evrensel düzenin bir parçası olduğuna vurgu yapar, Alevi inancının doğaya ve evrene atfettiği kutsallığı gözler önüne serer. Kaptan'ın (2024: 766-781) ifadelerine dayanarak, semahın, insan ile evren arasındaki uyum ve birlik duygusunu güçlendiren bir araç olduğu ifade edilebilir. Bu ritüelin Alevi toplumunda bireysel ruhsal arınmayı desteklemesinin yanı sıra, toplumsal birlik ve dayanışma duygusunu da pekiştirdiği görülmektedir.

Cem, kelime anlamı olarak birlik ve toplanmak demek olup, Alevi toplumunda bir araya gelmenin, toplu ibadet yapmanın ve manevi deneyimlerin paylaşıldığı bir ortamdır (Şahin, 2024: 124-175). Semah, Arapça kökenli bir sözcük olarak iştirmek, uçmak ve gökyüzü" gibi anlamlar taşımakta ve Cem sırasında katılımcıların ruhsal arınmalarını ve manevi birliğe ulaşmalarını sağlayan bir araç olarak öne çıkmaktadır. Bu ritüel sırasında yapılan her hareketin ve kullanılan her sembolün belirli bir anlamının olması, Alevi inancının temelini oluşturan değerler ve ilkelerle doğrudan bağlantılıdır. Bu bağlamda, semahın, yalnızca bir ibadet olmanın ötesinde, Alevi toplumunda kültürel ve manevi değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan bir ritüel olduğu söylenebilir. Ayrıca, Cemin on iki hizmetinden bir olan semahın, topluluk üyelerinin birliğini güçlendirdiği ve ortak bir manevi deneyim sunarak Alevi kimliğini pekiştirdiği görülmektedir. Bekki'nin (2018: 63-70) ifadelerine dayanarak, bu ritüelin, topluluk üyelerinin ortak inançlarını ve değerlerini deneyimleyerek

güçlendirdiği ve Alevi inancının nesiller arası aktarımında kilit bir rol oynadığı sonucuna varılabilir. Bunun yanı sıra, semahın her bir hareket ve sembol üzerinden derin bir öğreticilik sunduğu, böylece Alevi öğretisinin temel unsurlarını katılımcılara somut ve etkileyici bir biçimde ilettiği anlaşılmaktadır.

Bölgelere göre değişen semah çeşitleri bulunmaktadır. Semahların ortak özelliği, ağırlama bölümü ile başlamasıdır. Müzikal temposu yani metronomu ağır başlar. İkinci bölüme “yürütme” bölümü denir ve temponun hızlandığı bölümdür. Üçüncü bölüm ise “çark” veya “pervaz” bölümü olarak adlandırılır. Burada tempo çok hızlı olur. Pervaz bölümü duyguların ve ruhun Hak’ la Hak olduğu yerdir bu nedenle ruhun bedenden uçmasını ve geri dönüşünü simgeler. Dönmek aynı zamanda evrendeki her şeyin durmayıp dönüp, ölmeyip dönüşüm geçirdiğine de vurgu yapar. Semahı kadın ve erkekler birlikte dönerler. Bu birlikte dönme eşitlik ve cinsiyetsizliğe vurgu yapar. Alevi inancına göre, semaha giden her kul candır ve kulların cinsiyeti yoktur. Avuç içlerinin önce yukarı daha sonra aşağı bakması Hak’tan alıp halka vermeyi, avuçların yüze dönük olması kendi özünü ve insanda gizli olan Hak’ı bir ayna gibi avuç içinde görmeyi simgeler. Semahta kalbe götürülen eller niyaz etmek demektir. Niyaz etme sevgi ve aşkla bu yola bağlılığı ifade eder. Ayakların yalın ve çıplak olması insanın semah ederken uça da aslında doğayla ve toprakla bağına vurgu yapar.

Allah’ın yaratışındaki bütünlük vurgusunun, semah dönen canların evrenle uyumlu bir varlık olma anlayışını benimsediğini ve bu özümseyişi dönme hareketiyle ortaya koyduğunu söyleyebiliriz. Belirli bir düzen içerisinde icra edilen semah hem topluluğun birlikteliğini hem de canların rahmani yolculuklarını simgeler. Semahın bu yönü, Alevi topluluklarının ortak inanç ve değerleri etrafında bir araya gelerek kimliklerini koruma ve aktarma çabalarını da yansıtmaktadır.

“Bir Dertliyem Derdim Vardır

Bir dertliyem derdim vardır

Ya ben nice dönmeyeyim

Her dem işim âh-u zârdır

Ya ben nice dönmeyeyim

Âşk od’u yürekte yanar

Beni gören mecnun sanar

Gökyüzünde Ay gün döner

Ya ben nice dönmeyeyim

Gel şekki gönülden gider

Müminler de inkâr nider

Melekler Ârşî devreder

Ya ben nice dönmeyeyim

Biziz ümmet-i naciler

Din yolunda duâcılar

Ka’be de döner hacılar

Ya ben nice dönmeyeyim

*Bu sırra münkirler ermez
Dost yüzünü körler görmez
Çarh-ı Felek döner durmaz
Ya ben nice dönmeyeyim*

*Yeller eser deniz coşar
Irmaklar dağlardan aşar
Döne döne sular taşar
Ya ben nice dönmeyeyim*

*Seyyid Nizamoğlu tek dur
Münafık'ın işi şektir
Evvel âhır dönmek haktır
Ya ben nice dönmeyeyim"*

Seyyid Nizamoğlu²

Seyyid Nizamoğlu'nun bu şiiri, semahın, dönüş hareketinin fiziksel bir ifade olmanın ötesinde, derin manevi anlamlarla zenginleştirerek katılımcılar ile ritüel arasında güçlü bir bağ oluşturur. Şiirde tekrar eden “Ya ben nice dönmeyeyim” ifadesi, semahın Alevi inancında evrenin döngüsüne uyum sağlama ve Allah'ın yaratışındaki düzene katılma anlamını yansıtır. “Âşk od'u yürekte yanar, Beni gören mecnun sanar” dizeleri, semahın yalnızca bedensel bir ritüel değil, Allah'a duyulan aşkın ve ruhsal yoğunluğun bir tezahürü olduğunu ifade ederken, evrensel döngülerle olan uyumuna da vurgu yapar. Gökyüzünde dönen Ay ve Güneş, Kâbe etrafında dönen hacılar ve sürekli hareket halinde olan doğa unsurları gibi imgeler, semahın doğadaki ritmik döngülerin bir yansıması olduğunu gösterir. Şiir, semahın bireyin içsel yolculuğunu, topluluğun birliğini ve Allah ile kurulan manevi bağın bir ifadesi olduğunu açıkça ortaya koyar. Böylece şair, dönüş hareketi üzerinden evrensel birliği ve insanın bu düzene olan teslimiyetini derin bir mistik anlayışla dile getirir.

Semahın diğer önemli bir unsuru da müziktir. Semah sırasında icra edilen müzik, ritüelin manevi boyutunu derinleştirir ve katılımcıların ruhsal olarak daha yoğun bir deneyim yaşamalarını sağlar. Müzikal yapı, semahın bedensel hareketlerinin ötesine geçerek, bir ruhsal yolculuğa dönüşmesini mümkün kılar (Melikoff, 2009). Bu bağlamda, müzik üç ana bölümden oluşur: “ağırlama”, “yeldirme” (pervaz) ve “durdurma” (eylendirme). Her bir bölümdeki müziğin hızı ve ritmi, ritüelin farklı aşamalarını simgeler. Ağırlama, katılımcıları semaha hazırlarken, yeldirme ruhsal bir uyanışı başlatır ve durdurma, tamamlayıcı bir huzur ve sükûnet hali yaratır. Bağlama, nefes ve deyişler, bu müziksel yapının temel bileşenleridir ve her biri, ritüelin ruhsal derinliğini güçlendirir. Melikoff'un (2009) belirttiği gibi, müzik, sadece ritüel için gerekli bir araç olmanın ötesine geçerek katılımcıları manevi bir yolculuğa çıkarır. Ayrıca, müzik, özellikle okuma yazma oranının düşük olduğu dönemlerde, halk arasında hikmetli sözlerin, deyişlerin, nefeslerin ve ayetlerin kolay ezberlenmesini sağlayarak, öğretilerin toplumda daha etkili bir şekilde kuşaktan kuşağa aktarılmasına yardımcı olmuştur. Bu, semahın bir kültürel ve eğitimsel işlevi olduğunu da gösterir;

2 Seyyid Nizamoğlu, “Bir Dertliyem Derdim Vardır,” Antoloji.com, (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2024), <https://www.antoloji.com/bir-dertliyem-derdim-var-dir-siiri/>.

müzik hem dini bilgilerin hem de manevi öğretilerin halk arasında canlı bir şekilde korunmasını ve aktarılmasını sağlamaktadır.

“Bütün evren semah döner

Aşkından güneşler yanar

Aslına ermektir hüner

Beş vakitle avunmayız”

Hüdaî³

Hüdaî'nin bu dizeleri, semahın evrensel döngüsüne ve Alev inancındaki derin manevî anlamına güçlü bir atıfta bulunur. “Bütün evren semah döner” ifadesi, semahın yalnızca bir ritüel hareket değil, aynı zamanda tüm evrenin işleyişini simgeleyen bir ritmik dönüş olduğunu vurgular. Bu, evrenin yaratılışındaki düzen ve döngülerin bir parçası olma düşüncesini ifade eder. “Aşkından güneşler yanar” dizesi, Allah’a duyulan aşkın evrendeki her şey üzerinde bir etkisi olduğunu anlatır; bu aşk, tüm varlıkların hareketini ve varoluş amacını şekillendirir. Hüdaî, burada semahın sadece fiziksel bir döngü olmadığını, aynı zamanda ruhsal bir yolculuk ve evrensel bir birlik sağlama amacı taşıdığını ifade eder. “Aslına ermektir hüner” ifadesi, semahın insanın kendi özüne, gerçek doğasına ulaşmasını simgelediğini gösterir; bu dönüşüm, bireyin manevî olgunlaşma sürecidir. Son olarak, “Beş vakitle avunmayız” dizeleri, semahın günlük ibadetlerin ötesine geçtiğini ve daha derin, evrensel bir bağ kurmayı amaçladığını anlatır. Bu şiir, semahın kozmik bir düzenin parçası olarak kabul edilmesini ve onun insanın manevî yolculuğundaki rolünü vurgular.

Semah, Alevi toplumu için yalnızca bireysel bir ibadet olmanın ötesinde, aynı zamanda toplumsal bir ritüel olarak da büyük bir öneme sahiptir. Semah, topluluğun bir araya gelmesini, dayanışmayı ve kolektif bir kimliğin inşa edilmesini destekleyen bir araçtır. Alevi inancına göre, semah sırasında bireyler yalnızca kendi manevî yolculuklarını sürdürmekle kalmaz, aynı zamanda topluluklarının bir parçası olduklarını da derinden hissederler. Bu, semahın toplumsal birliği pekiştiren ve Alevi kimliğinin kolektif bilincini oluşturmaya yardımcı olan yönünü ortaya koyar (Kumru, 2009). Semah, bireylerin manevî yönelimlerini bir arada ifade edebileceği bir platform sunar, bu da toplumsal bağları güçlendirir ve topluluğun birliğini sağlar. Bu yönüyle semah, bireysel bir ibadetin ötesinde, toplumsal bir aidiyet duygusunun derinleşmesine katkıda bulunur. Katılımcılar, semah sırasında hem kişisel bir manevî yolculuk yaparken hem de topluluklarının bir parçası olarak ortak bir amacı paylaşırlar, bu da hem bireysel hem de toplumsal kimliğin birleştiği güçlü bir deneyim sunar.

Alevi toplumu, tarihsel olarak yaşadığı baskılar ve dışlanmalar karşısında, semah ritüelini yalnızca manevî bir deneyim olarak değil, aynı zamanda bir direniş ve kimlik ifadesi aracı olarak da kullanmıştır. Semah, Alevi kimliğinin hem kültürel hem de dini bir yansıması olarak, bu kimliğin korunmasında ve gelecek kuşaklara aktarılmasında kritik bir rol üstlenmiştir. (Şahin, 2024: 124-175). Aleviler, tarih boyunca yaşadığı toplumsal ve kültürel zorluklarla başa çıkabilmek için, semahı bir direniş aracı olarak benimsemiştir. Bu ritüel, dışlanmanın ve baskının ortasında, Alevilerin kimliklerini ve inançlarını koruma güdüsünü yansıtmaktadır. Semah, Alevi toplumunun bir arada durmasını sağlayan, bireylerin manevî birliğini pekiştiren bir sembol haline gelmiştir. Bu yönüyle, sadece bir ibadet olmanın ötesine geçerek, toplumsal bir aidiyetin ve kültürel devamlılığın simgesi olmuştur. Aynı zamanda, Alevi kimliğinin sürekliliğini

3 “Bütün Evren Semah Döner,” Vikikaynak (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2024), https://tr.wikisource.org/wiki/B%C3%BCt%C3%BCn_Evren_Semah_D%C3%B6ner.

ve toplumsal hafızasını güçlendiren bir araç olarak işlev görmüştür. Bu bağlamda, Semah, Alevi toplumunun varlığını sürdürebilmesi için temel bir kültürel ve manevi yapı taşı olmuştur.

Semahın icrası, farklı Alevi topluluklarında yerel kültürel unsurlar ve tarihsel geçmişlere dayalı olarak değişiklik gösterse de temel prensipler ve manevi anlamlar genellikle aynıdır. Alevi toplulukları, kendi yerel geleneklerine ve kültürlerine uygun olarak farklı semah türlerini icra edebilmektedir, ancak bu farklılıklar semahın özündeki birleştirici gücü zayıflatmaz. Aksine, bu çeşitlilik, semahın Alevi toplumundaki zenginliğini ve derinliğini gösterir (Yalçınöz, 2023). Semahın farklı formlarda icra edilmesi, Alevi inancının evrensel değerlerinin çeşitli coğrafyalarda ve farklı kültürel bağlamlarda kendini ifade etme biçimidir. Bu çeşitlilik, toplulukların tarihsel deneyimlerini ve yerel kimliklerini yansıtırken, semahın manevi işlevini ve birleştirici rolünü de güçlendirir. Semah, farklı coğrafyalarda farklı şekillerde icra edilse de her Alevi topluluğu için aynı manevi ve kültürel temellere dayanır, bu da topluluklar arasındaki ortak kimliği ve inancı pekiştirir.

Günümüzde, semah hem Türkiye’de hem de dünya genelinde daha geniş bir kesim tarafından tanınmakta ve Alevi kültürünün önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Semah, yalnızca Alevi toplulukları için değil, aynı zamanda dış dünyaya Aleviliğin manevi ve kültürel zenginliklerini tanıtmaya açısından da önemli bir rol üstlenmektedir. Özellikle Alevi gençliği arasında, semah ritüeli önemli bir bağlayıcı unsur olmayı sürdürmektedir. Bu ritüel, gençlerin Alevi kimliğini ve değerlerini daha derinlemesine anlamalarını ve bu kimliği gelecek nesillere aktarmalarını sağlamaktadır. Modern dünyada Alevi topluluklarının karşılaştığı sosyal, kültürel ve politik zorluklar göz önüne alındığında, semah ritüeli hala bu toplulukların kültürel ve dini kimliklerini sürdürmelerine katkıda bulunur. Semah, aynı zamanda toplulukları bir araya getiren, manevi bağları güçlendiren ve Alevi kültürünü kuşaktan kuşağa aktaran bir araç olarak varlığını sürdürmektedir (Yüksel, 2017). Bu bağlamda, semahın ritüel olarak yalnızca dini bir anlam taşımakla kalmayıp, aynı zamanda bir kimlik oluşturma ve toplumsal dayanışma işlevi de üstlendiği söylenebilir. Bu bilgilerden hareketle, semah, Alevi inancının derin manevi öğretilerini ve toplumsal dayanışmayı simgeleyen çok boyutlu bir ritüeldir. Hem bireysel bir ibadet hem de toplumsal birliğin bir ifadesi olarak, Alevi toplumunda önemli bir yer tutar. Kullanılan müziğin bölgelere göre değişim gösterse de Alevi toplumuna münhasır yapısı, semahın döngüsel hareketleri, Alevi inancındaki evrensel düzen ve Allah’a duyulan sevgiyle uyum içinde olma arzusunu yansıtırken, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı pekiştiren bir araç olarak da işlev görür. Müzik ve semah arasındaki bu ilişki, Alevi inancının zengin kültürel ve manevi yapısının bir göstergesidir. Semah sırasında icra edilen müzik hem ritüelin ruhsal derinliğini artırır hem de katılımcıların manevi yolculuklarını besler. Bağlama enstrümanının tınları, nefes ve deyişlerle birleşince, semahın yalnızca bedensel bir hareket olmaktan öte, bir içsel keşif ve Allah’a yaklaşma aracı olduğunu ortaya koyar. Bu bağlamda semah, Alevi kimliğinin hem bireysel hem de toplumsal bir ifadesi olarak kültürel ve dini bir köprü işlevi görür.

4.1. Semahın Tarihsel Gelişimi

Semah, Alevi geleneğinin en önemli ibadetlerinden biri olup, tarihsel olarak İslam öncesi Orta Asya Türk topluluklarının inanç pratikleri ile İslam’ın mistik yorumlarının harmanlandığı bir ritüel olarak kabul edilmektedir. Bu ritüelin kökenleri, özellikle göçebe yaşam süren Türk topluluklarının doğaya olan bağlılığına ve doğa ile kurdukları

ruhsal ilişkiye dayanmaktadır. Semahın tarihsel gelişimi bu bağlamda, Türklerin İslamiyet’i kabulünden sonra bu inanç ve pratiklerin İslam’ın batını bir yorumu olan Alevilik içerisinde yeniden anlamlandırılmasıyla devam etmiştir (Melikoff, 2009). Melikoff’un (2009) bu yaklaşımı, semahın yalnızca bir ibadet olmanın ötesinde, aynı zamanda kültürel bir süreklilik unsuru olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Türk topluluklarının doğa ile kurdukları ilişki, semahın mistik boyutlarını ve ritüelin derinliğini anlamamızda kilit rol oynamaktadır. Ayrıca, bu süreç, Alevi geleneğinin tarihsel bağlamda farklı inanç sistemlerini nasıl birleştirdiğine dair güçlü bir örnek teşkil etmektedir. Semahın yeniden anlamlandırılması, Türklerin İslamiyet’e geçiş süreçlerindeki kültürel uyum dinamiklerini gözler önüne sermektedir.

Semah, İslam’ın batını yorumlarından olan Alevilik inançlarının önemli bir parçasıdır. Alevi topluluklarının büyük bir kısmı, semahı Hacı Bektaş Veli’ye ve Muhammet Mustafa Mihraca çıkarken orada uğradığı Kırklar Meclisi’nin Kırkların başı İmam Ali’ye dayandırmaktadır. Bu bağlamda semah, Alevilik hem tarihsel hem de manevi bir ritüel olarak önemli bir yere sahiptir. Hacı Bektaş Veli’nin öğretilerinde de semah, Allah’a yakınlaşma aracı olarak görülür ve toplumsal birlikteliğin bir simgesi olarak önemli bir işlev üstlenir (Şahin, 2024: 124-175). Şahin’in (2024: 124-175) bu tespiti, semahın yalnızca manevi bir ibadet olmanın ötesinde, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı ve birlikteliği güçlendiren bir unsur olduğunu göstermektedir. Hacı Bektaş Veli’nin öğretileri doğrultusunda, semahın bireysel bir ritüelden ziyade kolektif bir kimlik oluşturma aracı olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca, bu ritüelin tarihsel kökleri, Alevilik inancının toplumsal yapılarla nasıl bütünleştiğini ve Alevi topluluklarının değer sisteminin ritüeller üzerinden nasıl inşa edildiğini ortaya koymaktadır. Semahın bu bağlamda hem tarihsel bir miras hem de çağdaş bir pratik olarak sürdürülebilirliği, inanç topluluklarının ritüellere yüklediği anlamlarla yakından ilişkilidir.

“Haşa ki bizim Semahımız oyuncak değildir

O bir aşk halidir salıncak değildir

Her kim ki semahı bir oyuncak sanar

Onun cenaze namazı kılınır değildir.”

Hacı Bektaş Veli⁴

Hacı Bektaş Veli’nin bu dizeleri, semahın kutsiyetini ve manevi derinliğini güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Semahın “aşk hali” olarak tanımlanması, onun sıradan bir gösteri ya da eğlence değil, ilahi aşka ulaşmanın bir yolu olduğunu ifade eder. Bu yaklaşım, semahın sadece bedensel bir hareket olmanın ötesinde, aynı zamanda ruhsal bir derinlik ve teslimiyet barındırdığını göstermektedir. Hacı Bektaş Veli’nin, semahı yanlış anlayanları ve onu sıradan bir etkinlik olarak görenleri eleştirmesi, bu ritüelin manevi boyutunun korunması gerektiğini ve semahın Alevi inancındaki yerinin ne kadar derin bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bakış açısı, semahın bireylerin ruhsal yolculuğunda bir ibadet formu olarak toplumsal sorumluluk bilinciyle icra edilmesini teşvik etmektedir.

Orta Asya’dan Anadolu’ya göç eden Türk topluluklarının inançları ile İslam’ın mistik yorumlarının birleşmesi, semahın Anadolu’da yerleşik hale gelmesini sağlamıştır. Bu süreçte hem İslam’ın tasavvuf yorumları hem de Türklerin Şamanizm’den getirdikleri ritüeller, semahın bugünkü formuna ulaşmasında etkili olmuştur. Alevi geleneği içinde özellikle Hacı Bektaş Veli’nin etkisiyle, semahın

4 Hacı Bektaş Veli. Fevâid (Yararlı Öğütler). Haz. Baki Öz. İstanbul: Demos Yayınları, 2012.

bir ibadet formu olarak kurumsallaştığı ve Alevi toplulukları arasında yaygınlaştığı görülmektedir (Köse, 2020). Köse'nin (2020) belirttiği bu tarihsel süreç, semah, sadece dini bir ritüel olmanın ötesinde, aynı zamanda kültürler arası etkileşimin bir ürünü olduğunu ortaya koymaktadır. Türklerin Şamanizm'den getirdikleri ritüellerin, İslam tasavvufuyla birleşerek semahın bugünkü yapısını oluşturması, inançların birbirlerini nasıl dönüştürdüğünü anlamamız açısından önemlidir. Ayrıca, Hacı Bektaş Veli'nin etkisiyle semahın kurumsallaşması, Alevi geleneği içinde bu ritüelin toplumsal kimlik oluşturmadaki rolünü güçlendirmiştir. Son olarak, semahın Anadolu'da yerleşik hale gelmesi, göç sürecinin ve kültürel uyumun ritüeller üzerinden şekillenmesinin dikkat çekici bir örneğini sunmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Alevi topluluklarına uygulanan baskılar, semahın gizli bir şekilde icra edilmesine yol açsa da bu ritüel, toplulukların dini ve kültürel kimliklerini koruma mücadelesinin bir sembolü haline gelmiştir (Kaptan, 2024: 766-781). Kaptan'ın (2024: 766-781) belirttiği bu durum, semahın yalnızca bir ibadet değil, aynı zamanda kimlik ve direnişin bir aracı olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Osmanlı'nın Sünni İslam'a dayalı politikaları, Alevi toplulukları üzerinde baskı oluştururken, bu baskılar semahın manevi ve toplumsal önemini artırmış, ritüelin daha kapalı ama daha dayanışmacı bir şekilde uygulanmasını sağlamıştır. Ayrıca, semahın gizli ortamlar içinde icra edilmesi, bu ritüelin korunarak gelecek nesillere aktarılmasında toplumsal dayanışmanın ve inanç bağlılığının nasıl bir rol oynadığını göstermektedir.

Cumhuriyet döneminde, Alevi topluluklarının ibadet özgürlüğü açısından daha rahat bir ortam bulması, semahın kamusal alanda yeniden görünür hale gelmesini sağlamıştır (Yavuz, 2013). Yavuz'un (2013) belirttiği gibi, özellikle 1990'lardan itibaren Alevi kimliğinin yeniden keşfedilmesiyle semah, yalnızca ibadetlerde değil, kültürel festivaller ve sanatsal etkinliklerinde de yer alarak daha geniş bir kitle tarafından tanınmıştır. Bu süreç, semahın hem dini bir ibadet hem de kültürel bir tören olarak iki farklı rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Bir yandan semah, Alevi toplulukları için inançlarını özgürce ifade etmenin bir yolu olurken, diğer yandan da toplumsal düzeyde Alevi kimliğinin tanıtılmasına ve kültürel çeşitliliğin zenginleşmesine katkı sağlamıştır. Bu durum, semahın modern dönemde hem topluluk içindeki manevi değerini koruduğunu hem de kültürel bir miras olarak kamusal alanda yer bulduğunu göstermektedir.

Günümüzde semah hem Türkiye'de hem de yurt dışında yaşayan Alevi toplulukları tarafından icra edilmeye devam etmektedir. Alevilerin bir parçası olarak semah, topluluğun tarihsel ve kültürel hafızasında önemli bir yer tutar. Aynı zamanda, semah modern dünyada da Alevi kimliğinin bir sembolü olarak kabul edilmektedir. Özellikle genç kuşaklar, semahın manevi ve kültürel anlamını yeniden yorumlamakta ve bu ritüeli kendi toplulukları içinde yaşatmaktadır (Yüksel, 2017). Yüksel'in vurguladığı gibi, semah günümüzde Alevi kimliğinin yeniden şekillenmesinde önemli bir araç olmuştur. Genç kuşakların semahı yeniden yorumlaması, kültürel mirası koruma ve toplumsal bağları güçlendirme çabalarını yansıtmaktadır. Semah, sadece bir ritüel olmanın ötesinde, aynı zamanda Alevi kimliğinin bir ifadesi olarak da derin bir anlam kazanmaktadır. Bu bağlamda, semahın güncel toplumda hala varlığını sürdürmesi, topluluğun tarihsel deneyimlerinin ve kültürel değerlerinin nesiller arası aktarımını sağlamada ne denli önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Ayrıca, semahın modern dünyadaki etkisi, Alevi toplumunun sadece dini değil, kültürel kimliklerini de kamusal alanda ifade etmeleri için bir araç sunmaktadır. Semahın tarihsel gelişimi, sadece dini bir ritüelin evrimini değil, aynı zamanda Alevi toplumunun tarih boyunca yaşadığı

baskılar ve direniş süreçleri ile de yakından ilişkilidir. Bu ritüel, Alevi kimliğinin korunmasında ve aktarılmasında önemli bir araç olmuştur. Aynı zamanda semahın, Alevi geleneğinde sadece bir ibadet değil, toplumsal birlikteliği güçlendiren ve manevi değerleri canlı tutan bir sembol haline geldiği söylenebilir.

Semahın tarihsel gelişimi, Alevi toplumunun tarihsel ve kültürel evrimi ile, paralel bir süreç içinde şekillenmiştir. Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan bu süreçte, semah hem dini bir ritüel hem de kültürel bir kimlik unsuru olarak varlığını sürdürmüştür. Semah, tarihsel olarak dinsel ve kültürel bir pratiği ifade ederken, Alevi inancının evrensel değerleri olan sevgi, barış, hoşgörü ve kardeşlik gibi kavramları sembolize eder (Saklavci, 2015). Bu ritüel, sadece fiziksel hareketler olarak değil, aynı zamanda Tanrı'ya ulaşma ve O'nunla bütünlüşme aracı olarak da görülmektedir. Alevi toplulukları açısından semahın dinsel bir boyut taşımasının yanı sıra sosyokültürel bir anlamı da bulunmaktadır. Semah, Alevilerin bir araya gelerek dayanışma içinde oldukları, topluluk bilincini pekiştirdikleri bir ritüel olarak görülmektedir (Türkecul, 2016: 159-178). Bu bağlamda, semahın sadece bir ibadet olarak değil, aynı zamanda toplumsal aidiyetin pekiştirilmesinde de önemli bir rol oynadığı ifade edilebilir.

4.2. Semahın Yapısı ve İcra Edilişi

Semah, Alevi inancının en kutsal ritüellerinden biri olarak kabul edilir. Özgün bir yapıya ve uygulanma biçimine sahiptir. Bu ritüel, Alevi toplulukları arasında hem ibadet amacıyla hem de manevi bir deneyim olarak gerçekleştirilir. Semahın yapısı ve icra edilişi, ritüelin derin manevi anlamını ve toplumsal dayanışmayı yansıtacak şekilde düzenlenmiştir. Genellikle cemler sırasında icra edilen semah, Alevi toplumunun birlik, kardeşlik ve Allah'a yakınlık gibi manevi değerlerini ifade eden bir inanç formudur (Kaptan, 2024: 766-781).

Semah, yalnızca bir ibadet olmaktan öte, Alevi topluluğunun manevi değerlerini somutlaştıran bir ritüel olarak işlev görür. Bu yönüyle, semah toplumsal bağları güçlendiren ve bireyler arasında derin bir manevi paylaşım oluşturan bir araçtır. Ayrıca, cem ibadetlerinde gerçekleştirilen semah, topluluğun bir araya gelerek manevi bir birliktelik oluşturmalarını sağlar. Bu ritüel hem bireysel bir deneyim hem de toplumsal bir aidiyetin güçlü bir ifadesi olarak anlam kazanır. Semah, Alevi toplumunun inançlarını ve manevi değerlerini bedensel hareketlerle ifade ettiği için, yalnızca dini bir anlam taşımakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal dayanışma ve kardeşlik gibi insani değerleri güçlendiren bir rol de üstlenir. Semahın icra edilişi sırasında genellikle dairesel hareketler yapılır. Bu hareketler, evrenin dönüşünü ve Allah'a olan yakınlığı simgeler. Katılımcılar, ellerini yukarı doğru açarak Allah'tan rahmet diler ve aşağı indirerek insanlığa hizmeti temsil ederler. Bu hareketlerin her biri, belirli bir manevi anlam taşıyan sembolik birer ifadeye sahiptir. Semah sırasında yapılan bu dairesel dönüşler, kozmik düzeni ve kâinatın yaratılışını temsil eder. Bu nedenle, semah yalnızca bedensel bir hareket olarak değil, aynı zamanda ruhsal bir yolculuğun sembolü olarak da görülür (Yavuz, 2013). Yavuz' un (2013) belirttiği gibi, semahın dairesel hareketleri, evrenin dönüşünü ve yaratılışın sürekli akışını simgeleyerek katılımcıların kozmik bir bütünlüde uyum içinde olmalarını sağlar. Bu yönüyle semah, bireysel bir ibadet olmanın ötesinde, toplumsal bir birlik ve evrensel bir düzenin parçası olma duygusunu güçlendirir. Ayrıca, semahın fiziksel ve manevi boyutları arasındaki bu bağ, Alevi inancında fiziksel dünyanın ötesine geçme ve manevi bir anlam arayışını simgeler.

Genellikle erkek ve kadınların birlikte katıldığı bir ritüeldir. Bu katılım, Alevi inancında kadın-erkek eşitliğinin bir yansımasıdır. Alevilikte cinsiyet ayrımı yapılmadan ibadet edilmesi gerektiği inancı, semah ritüeline de yansır. Bu anlamda, semah hem toplumsal eşitliği vurgular hem de katılımcılar arasında bir dayanışma ruhu yaratır. Katılımcılar, bir topluluk halinde hareket ederek kardeşlik, paylaşma ve dayanışma duygularını güçlendirir (Köse, 2020). Köse'nin (2020) belirttiği gibi, semahın cinsiyet ayrımından bağımsız olması, Alevi inancının toplumsal eşitlik ve adalet anlayışını simgeler. Semah, sadece dini bir ibadet olmanın ötesinde, toplumsal bir mesaj da taşır; kadın ve erkeklerin eşit bir şekilde katılması, Alevi toplumunun ortak değerlerini güçlendirir. Ayrıca, semahın birlikte icra edilmesi, toplumsal dayanışma ve kolektif bir bilinç oluşturulmasına katkıda bulunur, bu da Alevi topluluğunun birliğini pekiştiren bir faktördür.

*“Ya Rabbi aşkın ver bana
Hü diyelim döne döne
Aşkın ile yana yana
Hü diyelim döne döne”*

Seyyid Nizamoğlu⁵

Seyyid Nizamoğlu'nun dizeleri, Alevi inancının temel öğelerinden biri olan aşkı ve teslimiyeti vurgular. “Ya Rabbi aşkın ver bana” ifadesi, kişinin Tanrı'ya olan derin sevgisini ve bu sevgiyi yaşamında merkezileştirme arzusunu dile getirir. Semah ve diğer Alevi ritüellerinde olduğu gibi, aşk yalnızca bir duygu değildir; aynı zamanda bir eylem ve hayat tarzıdır. “Hü diyelim döne döne” ise, Alevi inancında Allah'a olan sevgi ve teslimiyetin bir ifadesi olarak, semahın temel hareketleriyle uyum gösterir. Bu dua hem manevi bir arayışa hem de toplumsal birliğe işaret eder, çünkü semahta olduğu gibi, Allah'a duyulan sevgi ve teslimiyet, katılımcılar arasında birleştirici bir bağ kurar.

Semahın icra edildiği mekânlar genellikle cem evleridir. Cem evi, şehirleşme ile toplumunun ibadet ettiği ve toplandığı kutsal bir mekân olarak, Alevilerin ibadethanesi niteliğini taşır. Semah, cem ibadetlerinde 12 hizmetten biri olarak cem evlerinde veya canların cem bağlamak istediği yerlerde icra edilir ve bu mekân, ritüelin hem fiziksel hem de manevi boyutunu temsil eder. Bekki (2018: 63-70), belirttiği gibi, bu mekânda yapılan semah, toplumsal birlik ve maneviyatın en güçlü ifade biçimlerinden biridir. Cem evleri sadece bir ibadet yeri olmanın ötesinde, Alevi kültürel mirasının aktarıldığı ve topluluk bilincinin pekiştirildiği merkezler olarak önem taşır. Semahın bu mekânlarda icra edilmesi, topluluğun bir parçası olma hissini kuvvetlendirirken, inanç ritüellerinin sürekliliğini sağlamada da kritik bir rol oynar. Ayrıca, cem evlerinde icra edilen semah, Alevi inancının toplumsal dayanışma ve paylaşma gibi değerlerini yansıtmaya açısından anlamlıdır. Bu ritüel, aynı zamanda, mekânın kutsiyetini ve topluluğun manevi bağlarını güçlendiren bir işlev üstlenmektedir.

Semah ritüelinde müzik, ritüelin ruhani atmosferini güçlendiren ve katılımcıların manevi dünyasına rehberlik eden önemli bir unsurdur. Müzik, semahın ruhani boyutunu desteklemekle kalmaz, aynı zamanda topluluğun inançlarını ve değerlerini ifade eden bir araç olarak da işlev görür. Semah sırasında kullanılan bağlama ailesinin her çeşidi, dizde keman, def, nefesli sazlar gibi çeşitli enstrümanlar, ritüelin ritmini oluştururken katılımcıların hareketlerini yönlendiren bir yapı sunar. Ayrıca, semah

5 Seyyid Nizamoğlu, “Yâ Rabbi İşkun Vir Bana,” Antoloji.com, (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2024), <https://www.antoloji.com/ya-rabbi-iskun-vir-bana-siiri/>.

esnasında söylenen deyişler ve nefesler, Alevi inancının kutsal metinlerinden alınarak manevi bir derinlik kazandırır (Melikoff, 2009). Melikoff'un (2009) belirttiği gibi, bu müzik ve sözler, Alevi topluluğunun inançlarını ve kültürel mirasını nesiller boyunca aktarmanın bir yolu olarak karşımıza çıkar. Semah sırasında müzik ve sözlerin birleşimi, katılımcıların ritüelin bir parçası olma hissini güçlendirir ve onların manevi yolculuklarında, müziğin insan üzerinde yarattığı etki ve hikmetli sözler ile birleşimi adeta ruhun bedenden ayrılıp tekrar bedene zuhur etmesi ile son bulur. Bu dönme halini Alevilerin kendine münhasır müzik tarzı da destekleyerek, ritmin önce yavaş daha sonra kademeli olarak hızlanan temposun ardından, dönme halini tekrar ağırlaştırarak sonlandırır. Ayrıca, müzik ve deyişler, ritüelin duygusal ve ruhsal etkisini artırarak topluluğun birliğini ve inanç bağlarını pekiştirir.

Semahın yapısı, Alevi inancının derin manevi anlamını yansıtan belirli aşamalardan oluşur. Genellikle üç aşamada icra edilen semah, her aşamada farklı bir manevi boyut sunar. İlk aşamada yapılan dualar, Allah'a yakarışı ve O'na yakınlaşma arzusunu temsil ederken, ikinci aşamada topluluk içindeki kardeşlik ve dayanışma duyguları hareketlerle somutlaştırılır. Son aşama ise, Allah'a teslimiyetin ve aşkın en üst düzeyde ifade edildiği dönüşlerle tamamlanır (Yalçınöz, 2023). Yalçınöz'ün (2023) belirttiği gibi, bu aşamalar, semahın hem yapısal bütünlüğünü hem de manevi derinliğini korur. Her bir aşama, katılımcılara farklı bir manevi deneyim sunar ve ritüelin toplumsal bağları güçlendiren yönünü ön plana çıkarır. Ayrıca, bu aşamalar topluluğun bağlılığını pekiştirerek semahın bir ibadet olmanın ötesinde bir birlik simgesi haline gelmesini sağlar. Semahın bu yönü, bireysel ve toplumsal anlamda derin bir ruhsal yolculuğu teşvik eder.

Semah, belirli kurallar çerçevesinde icra edilen ve katılımcıların manevi bir yolculuk yaşadığı özel bir ritüeldir. Katılımcılar, cemde uygun, sade ve temiz kıyafetler giyerek saflığı ve temizliği simgeler. Ritüelin gerektirdiği manevi hazırlıkların yapılması, semahın derin anlamını pekiştirir. Yüksel'in de belirttiği gibi, semah sırasında gerçekleştirilen her hareketin özel bir anlamı vardır ve bu hareketlerin ritüele uygun şekilde icra edilmesi önem taşır (Yüksel, 2017). Semahın bu kurallara dayalı yapısı, ritüelin toplumsal düzen ve manevi değerler açısından taşıdığı önemi vurgular. Bu kurallar, semahın hem bireysel hem de toplumsal boyutta manevi bir bağ kurmasını sağlar ve ritüelin anlamını derinleştirir.

Semahın icra edilmesi sırasında niyet ve teslimiyetin önemi büyüktür. Sadece fiziksel bir ritüel değil, aynı zamanda katılımcıların içsel bir yolculuk olarak deneyimlediği bu süreçte, samimi bir niyetle Tanrı'ya yönelmek ve ritüeli içtenlikle yaşamak esastır. Demirci, (2019) belirttiği gibi, semah, bu yönüyle Alevilikte bir tür meditasyon ve ruhsal arınma olarak da değerlendirilir. Katılımcıların bu huşu dolu yolculuğu samimiyetle gerçekleştirmeleri, semahın rahmani boyutunu derinleştirir ve bireylerin kendi iç dünyalarıyla bir bağ kurmalarına olanak tanır. Ayrıca, semahın bu şekilde deneyimlenmesi, topluluk içinde paylaşılan manevi duyguları güçlendirir ve ritüelin kutsiyetini artırır. Bu, semahın Alevi inancındaki eşsiz yerini ve katılımcılar için sunduğu ruhsal doyumu bir kez daha ortaya koyar.

Semah, Alevilik inancında aynı zamanda "dört kapı kırk makam" öğretisini de yansıtır. Bu öğretiye göre semah, insanın nefsini terbiye etme yolunda ilerlemesi gereken bir dizi aşamayı simgeler (Ağaoğlu, 2018). Semahın yapısı, bu aşamaları adım adım takip eden bir ibadet olarak şekillendirilmiştir. Her hareket, insanın bu manevi yolculuğunda ilerlemesini sembolize eder. Bu bağlamda, semah sadece bir ritüel değil, bireyin kendisini arındırma ve ruhsal olgunlaşma sürecinin bir parçasıdır. Dört kapı, insanın manevi gelişiminde geçmesi gereken safhaları, kırk makam ise bu gelişimin

her bir aşamasındaki derinleşmeyi ifade eder. Bu yönüyle semah, katılımcıya hem içsel bir dönüşüm sunar hem de Alevi inancının ruhsal evrim anlayışını deneyimletir.

Semahın yapısı ve icra edilişi, Alevi inancının derin manevi ve kültürel köklerini yansıtır. Bu ritüel, toplumsal birlikteliği güçlendiren, Allah'a olan aşkı ifade eden ve katılımcıların manevi olarak arındığı bir ibadet olarak kabul edilir. Alevi toplumunda semah hem dini hem de kültürel bir miras olarak yaşatılmaya devam etmektedir ve bu topluluğun kimliğinin en önemli unsurlarından biri olma özelliğini sürdürmektedir (Yavuz, 2013). Semah, sadece bir ibadet değil, aynı zamanda Alevi topluluğunun birbirine olan bağlılığını ve toplumsal dayanışmasını pekiştiren bir araçtır. Bu ritüel, Alevi inancının birliğini ve beraberliğini simgeleyerek, toplumu manevi bir bağla birleştirir. Ayrıca, semahın içsel anlamı, katılımcıların bireysel ruhsal yolculuklarında önemli bir yer tutar, onları Allah'a ve topluluklarına daha yakın kılar

4.3. Semahın Toplumsal ve Manevi İşlevi

Semah, Aleviler için sosyal bağların güçlenmesinde ve manevi birliğin sağlanmasında merkezi bir rol oynar. Semahın yalnızca bir fiziksel hareketler dizini ya da ritüel değil, toplumsal bağların kuvvetlenmesi için bir araç olduğu söylenebilir. Alevi toplumu için semah, bir arada olma ve ortak değerleri yaşama sürecinin somut bir yansımasıdır. Ayrıca, semahın toplumsal dayanışma ve kardeşlik duygularını pekiştirme fonksiyonu, toplumsal düzeni destekleyen önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Toplumsal açıdan semah, Alevi topluluklarının kimliğini ve kültürel mirasını yaşatmalarına olanak tanır. Özellikle cem ibadetinin 12 hizmetinden biri olan semah, topluluğun ortak değerlerini ve inançlarını yansıtan bir ibadet biçimidir. Bu ibadet, bireylerin topluluk içinde kendilerini ifade etmelerine ve toplumsal rollerini pekiştirmelerine olanak sağlar. Aynı zamanda, semah toplumsal bütünleşmeyi ve dayanışmayı teşvik eden bir ritüel olarak da işlev görmektedir (Şahin, 2024: 124-175). Semah, Alevi toplumunun kültürel mirasını devam ettiren ve toplumsal aidiyet duygusunu güçlendiren bir ritüel olarak öne çıkmaktadır. Bu ritüel, bireylerin sadece dini bir bağlamda değil, aynı zamanda toplumsal bir kimlik içinde de kendilerini ifade etmelerine imkân tanır. Semahın toplumsal bütünleşmeyi teşvik etme özelliği, modern topluluklarda bile toplumsal birlikteliğin nasıl sürdürülebileceğine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Semahın manevi işlevi ise, bireylerin Allah'a olan bağlılıklarını ifade etmelerine ve manevi dünyalarında derinleşmelerine olanak tanımasıdır. Semah, Allah'a yakınlaşma ve ilahi aşkı deneyimleme arzusunu sembolize eder. Katılımcılar, semah sırasında gerçekleştirdikleri dönüşlerle hem fiziksel hem de ruhsal bir arınma sürecine girerler. Bu manevi deneyim, Alevi inancının temelindeki aşk ve bağlılık duygularını yücelterek, katılımcıların manevi huzur ve dinginlik bulmalarını sağlar (Kaptan, 2024: 766-781) Manevi bir arınma süreci olarak semah, bireylerin içsel huzura ve ilahi bağa daha yakın hissetmelerine olanak verir. Ayrıca, bu ritüel, Alevi inancındaki aşk ve bağlılık anlayışını somutlaştırarak, topluluğun manevi bütünlüğünü pekiştirir.

Semahın toplumsal işlevlerinden biri de kuşaklar arası bilgi ve kültür aktarımını sağlamasıdır. Genç nesiller, semah ritüeline katılarak hem inançlarını pekiştirir hem de Alevi toplumunun kültürel değerlerini öğrenir. Bu ritüel, geçmişten günümüze aktarılan önemli bir kültürel miras olarak da topluluk içinde korunmaktadır. Semah, bu anlamda yalnızca bir ibadet ritüeli değil, aynı zamanda Alevi toplumunun kültürel devamlılığını sağlayan bir mekanizma olarak da işlev görmektedir (Melikof, 2009).

Semah, genç nesillerin toplumsal bağlarını güçlendirmelerine ve kültürel kimliklerini derinleştirmelerine yardımcı olur. Bu ritüel, toplumsal sürekliliği sağlayarak geçmişin değerlerini geleceğe taşır. Ayrıca, semahın kültürel aktarım sürecindeki rolü, toplumsal hafızanın canlı tutulmasına ve topluluk üyelerinin aidiyet duygusunun pekiştirilmesine katkı sağlar.

Aleviliğin batını yorumuna göre Kırklar Meclisi'nde bulunanların 17'si kadındır. Buda kadın erkek eşitliğine bir örnek teşkil ederken, cemlerde cinsiyetçi yaklaşımın olmadığına kişilere sadece can olarak bakıldığına bir göstergedir. Semahın toplumsal işlevi, kadın ve erkeklerin birlikte katılımıyla da kendini gösterir. Alevi toplumunda kadın-erkek eşitliğinin önemli bir yeri vardır ve semah ritüelinde de bu eşitlik açıkça görülür. Kadınlar ve erkekler birlikte semah dönerler ve bu, topluluk içinde cinsiyet ayrımı yapılmadan ibadet edilmesi gerektiğini simgeler. Bu eşitlik, topluluk içinde kadınların da önemli roller üstlenmesini ve ibadette aktif rol almasını teşvik eder (Yavuz, 2013). Semahın kadın-erkek eşitliğini teşvik etmesi, Alevi topluluğunda toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl dönüştüğüne dair önemli bir göstergedir. Kadınların ibadette eşit bir şekilde yer alması, toplumsal adalet ve eşitlik anlayışının bir yansımasıdır. Ayrıca, semahın cinsiyet fark etmeksizin tüm bireylerin bir arada ibadet etmesini sağlaması, Alevi toplumunun inanç sistemindeki kapsayıcılığın ve adaletin vurgulandığını gösterir.

Semahın toplumsal ve manevi işlevi, Alevi inancının temel taşlarından biridir. Toplumsal açıdan bireyler arasında dayanışmayı ve birlikteliği güçlendirirken, manevi açıdan katılımcıların ruhsal dünyalarında derinleşmelerine olanak tanır. Semah, Alevi toplumunun kültürel ve dini kimliğinin en önemli unsurlarından biri olarak, geçmişten günümüze taşınan bir ibadet ve toplumsal dayanışma aracı olarak varlığını sürdürmektedir (Kaptan, 2024: 766-781). Semah, toplumsal dayanışmayı sağlamanın yanı sıra bireylerin manevi gelişimlerini destekleyerek toplumsal bağları güçlendirir. Ayrıca, bu ritüel, Alevi kültürünün sürekliliğini sağlayan ve genç nesillere aktaran bir köprü işlevi görür. Semahın hem toplumsal hem de manevi işlevleri, Aleviliğin eşitlikçi ve kapsayıcı değerlerinin somut bir yansımasıdır.

4.4. Semahın Müziksel Unsurlarla İlişkisi

“Alevilikte Semahın Müziksel Unsurlarla İlişkisi” başlıklı bir çalışmada, semahın Alevi inancındaki temel ibadet formlarından biri olduğuna ve müzikle olan sıkı bağlantısına dikkat çekilmektedir. Semahın müziksel unsurlarla ilişkisi, ritüelin anlamını derinleştiren ve topluluğa manevi bir deneyim yaşatan temel bileşenler arasında yer alır. Müzik, semahın ritmik düzenini belirlerken, aynı zamanda semahın manevi boyutunu güçlendiren bir araç olarak işlev görür (Melikoff, 1998). Bu bağlamda semah, müzikle iç içe geçmiş bir ibadet olarak ele alınmalıdır. Semahın müzikal unsurlarla birleşmesi, topluluğa hem duygusal hem de manevi bir derinlik katmaktadır. Müzik, semahın ritmini ve akışını belirlerken, katılımcıların bu ritüele daha fazla yoğunlaşmalarına ve manevi bir deneyim yaşamalarına olanak tanır. Ayrıca, müziğin semah ile olan etkileşimi, topluluk üyelerinin ruhsal arınmalarını ve içsel huzur bulmalarını sağlayan bir kanal görevi görür.

Semah sırasında kullanılan müzik aletleri, özellikle bağlama, ritüelin icrası için vazgeçilmez bir unsurdur. Bağlama, Alevi inancında sadece bir müzik aleti olmanın ötesinde, aynı zamanda kutsal bir sembol olarak kabul edilir. Cemlerde çalınan bağlama, Tanrı ile iletişime geçmenin ve ibadet haline girmenin bir aracı olarak görülür (Birdoğan, 1992). Bağlamanın tellerinden yükselen her nağme, inananların gönlüne

dokunarak mistik bir atmosfer yaratır ve ibadetin derunî boyutunu güçlendirir. Alevi geleneğinde bağlama çalmak, sadece teknik bir beceri değil, aynı zamanda manevi bir sorumluluk ve erdem olarak kabul edilir. Bu nedenle bağlama çalan zâkirler, toplum içinde saygın bir konuma sahiptir ve “eline, diline, beline sahip olma” erdemini temsil eder. Bağlama eşliğinde dönülen semah, bireyin kendini aşarak hakikatle buluştuğu bir yolculuğa dönüşür.

Bağlamanın sesi, çalınışı, semahın temposunu ve ritmini belirleyerek, katılımcıların semah sırasında hissettikleri manevi coşkuyu artırır. Bağlama, cemlerde sadece bir çalgı olarak değil, aynı zamanda manevi bir bağ kurma aracı olarak da önemli bir rol oynar. Bağlamanın ritmik yapısı, semahın ruhsal derinliğini artırarak katılımcıların daha yoğun bir manevi deneyim yaşamalarını sağlar. Ayrıca, bağlama ile semah arasındaki ilişki, Alevi inancının müzik ve ibadet arasındaki birleşimi nasıl kutsal bir bütün haline getirdiğini gözler önüne serer. Bağlamanın semah esnasındaki melodik yapısı, katılımcıların adeta transandantal bir boyuta geçiş yapmasına olanak tanır. Her bir telin titreşimi, inananların kolektif bilincinde ortak bir ruhsal titreşim yaratır ve bireysel deneyimleri toplu bir ibadet haline dönüştürür. Semahın döngüsel hareketleri, bağlamanın ritmiyle uyum içinde evrenin döngüsünü ve insanın kâinattaki yerini sembolize eder. Bu kutsal birliktelik, Alevi öğretisindeki “Vahdet-i Vücut” (varlığın birliği) anlayışının somut bir tezahürüdür.

Alevi toplumunda bağlamanın ağaçtan yapılması da köklü bir inanca dayanır. Ağaç, Türk ve Alevi kültüründe derin semboller barındırır. Ağaç kültü, doğayla insan arasında mistik bir bağ kurar ve bağlamanın ağaçtan yapılması, bu bağın somutlaşmış halidir. «Hayat Ağacı», gökyüzü, yeryüzü ve yer altı dünyasını birbirine bağlayan kutsal bir semboldür. Bağlamanın gövdesi (tekne) dünya, sapı göğe uzanan dal, telleri ise ruhun titreşimi olarak görülür. Bağlama çalındıkça, evrenin sesi yankılanır. Alevilerde doğadaki her şey canlı ve kutsal kabul edilir. Bağlama yapılırken ağaçtan alınan dalın ruhu olduğuna inanılır. Bu yüzden bağlamaya “can” gözüyle bakılır, öpülür, baş üstünde tutulur. Alevi inancında birçok pirin ağaçla ilişkili menkıbeleri vardır. Örneğin, Hacı Bektaş Veli’nin, “Erenler Meclisi” nde asası toprağa dikilince, ulu bir ağaç olduğuna inanılır. Bu anlatılar, ağacın kutsallığını pekiştirir. Geleneksel bağlama yapımcıları, ağaç keserken dua eder ve ağaca niyazda bulunurdu. Ağaçtan izin almadan dal kesilmez, bu da ağacın sadece fiziksel malzeme değil, ruhsal bir varlık olarak görüldüğünü gösterirdi. Sonuç olarak, bağlamanın ağaçtan yapılması, insanın doğayla, Tanrı’yla ve kendi içsel dünyasıyla kurduğu kadim bağın simgesidir. Bağlama çalmak, aslında ağacın ruhunu doğanın sesini, dile getirmek demektir. Alevi toplumunca bağlama çalgısına yüklenen bu semboller, bağlamanın neden Alevi kültüründe bu kadar önemli olduğunu daha iyi anlamamıza yardımcı oldu. Bağlama, sadece bir müzik aleti değil, aynı zamanda insanın Tanrı’ya, doğaya ve kendine olan yolculuğunun sesidir. Bağlama, Alevilerin gönül dili, hakikate açılan bir kapıdır; her teli, bir dervişin nefesi gibi kutsaldır.” Bu saz, sadece bir müzik aleti değil, acının, sevdanın ve hakikat arayışının dile gelişidir.” Bağlama, Alevi cemlerinde sesiyle dua eden, tınısıyla toplumu birleştiren bir can yoldaşdır.”

*“Bana Hakkı soran oğul
Haber al aşık sazından
Göğsü peygamber ağacı
Kılıfı ali bezinden*

*Elif Hakka nişan sapı
O gerçeğe açar kapı
Eşikten başlayan yapı
Sarı turna avazından”*

Nejat Birdoğan⁶

Bu dizeler, Alevi müziği ve inancının önemli bir parçası olan deyişlerden bağlamanın önemine vurgu yapan bir örnektir. Ozanın, derin bir manevi anlam taşıyan şiirsel dil kullandığı görülmektedir. Bu tür deyişlerde kullanılan semboller ve anlamlar, Alevi inancının öğretilerine ve felsefesine güçlü bir şekilde referans verir. “Bana hakkı soran oğul” ifadesi, genellikle bir mürşit veya ozanın, hakikati ve dini öğretileri arayan kişiye hitap ettiği bir başlangıçtır. Buradaki “Hak’ı” arayan kişi, manevi bilgelige ulaşmaya çalışan bir mürit olabilir. «Haber al aşık sazından» dizesi, Alevi müziğinin önemli enstrümanlarından biri olan bağlamaya göndermede bulunur. Bağlama, Alevi inancının bir sembolüdür ve bu dizede, aşıkların sazından gelen ezgilerin manevi bir anlam taşıdığı anlatılmaktadır. «Göğsü peygamber ağacı / Kılıfı Ali bezinden» ifadeleri ise, Alevi inancında önemli olan figürlere – Hz. Muhammed ve Hz. Ali’ye – atıfta bulunur. «Peygamber ağacı» ve «Ali bezinden kılıfı» gibi semboller, Alevi inancındaki derin dini anlamları ve figürleri ima eder. «Elif Hakka nişan sapı / O gerçeğe açar kapı» kısmı, «Elif» harfinin, İslam’ın temel harflerinden biri olduğunu ve «Hak»la ilişkilendirildiğini belirten bir sembolizm içerir. Elif, Alevi inancında ve birçok mistik öğretiye göre, Tanrı’ya ve hakikate giden yolu temsil eder. «Eşikten başlayan yapı / Sarı turna avazından» ise, manevi bir yolculuğun başlangıcını ifade eder. «Eşik», bir kapı ya da geçiş noktasını simgeler ve «sarı turna avazı», semahın veya diğer manevi pratiklerin bir parçası olarak kullanılan bir metafordur. Sarı turna, Alevi inancındaki özgürlük ve ruhani yükselişle ilişkilendirilen bir semboldür. Turna sesi ise insanın Tanrı’yla yapılan ilk ahdini (ikrarını) hatırlatır. Birçok örnek içinden seçtiğim bu deyiş, Alevi inancının sembolik dilini ve derin anlamlarını yansıtarak, bir öğretinin aktarılmasında ve bir manevi yolculuğa çıkılmasında müzik ve sözün nasıl bir araya geldiğini ayrıca bağlamanın da önemini gösterir. Bu tür metinler hem dini ritüellerde hem de toplumsal bağları güçlendiren bir dil olarak işlev görür.

Müziğin insan ruhu üzerindeki etkisi yapılan araştırmalar ile ortaya konmuştur. Müzikte kullanılan makamlar ise kimi zaman tedavi yöntemi olarak tıp da dahi geçmişten günümüze kullanılmaya devam etmektedir. Makamların insanın huşu ortamına girmesindeki etkisi çok büyüktür. İşte bu büyük etkiden yararlanarak semaha giden canların konsantrasyonu artırılır ve ilahi yolculuğuna destek sağlanır. Makamların, bireylerin ruhsal hallerini yönlendirme gücü, semah sırasında katılımcıların manevi odaklanmalarına yardımcı olur. Bu müzikal yapı, katılımcıların semahın ritmine daha derin bir şekilde katılmalarını ve ritüelin manevi boyutunu daha güçlü bir şekilde deneyimlemelerini sağlar. Ayrıca, semahın ruhsal yönünü pekiştiren bu müzikal unsurlar, katılımcıların ilahi aşk ve arınma yolculuklarında daha bilinçli ve yoğun bir katılım sergilemelerine olanak tanır.

Türk halk müziğinde yer alan ezgiler, klasik Türk sanat müziğinde görülen belirgin ve sistematik makam yapılarıyla tam anlamıyla örtüşmemektedir. Türk müziğinde makamlar; belirli dizi yapıları, seyir kuralları ve geçkilerle tanımlanan, teorik temellere dayanan sistematik oluşumlardır. Buna karşın, halk müziği repertuarında yer alan

6 Nejat Birdoğan. “Bana Hakkı Soran Oğul”, Antoloji.com, (Erişim Tarihi, 22 Aralık 2024), <https://www.antoloji.com/bana-hakki-soran-ogul-siiri/>

ezgiler, büyük ölçüde yöresel müzikal gelenekler, ağız farklılıkları ve doğal söyleyiş biçimleriyle şekillenmiştir. Bu durum, halk müziği melodilerinin belirli bir makam sistemine sıkı sıkıya bağlı olmaksızın icra edilmesine neden olmaktadır. Ancak, halk müziği ezgilerinde yer yer Türk sanat müziği makamlarıyla melodik benzerliklerin gözlemlenmesi mümkündür. Bu tür benzerlikler doğrultusunda, belirli halk ezgileri doğrudan teorik bir makam yapısı içerisinde oluşturulmamış olsalar dahi, içerdiği melodik karakteristik özellikler nedeniyle Hicaz, Rast, Kürdî ve Hüseyinî gibi makam adlarıyla anılabilmektedir. Söz konusu adlandırmalar çoğunlukla sistematik bir analizden ziyade, algısal ve benzeşimsel yaklaşımlar çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Benzer bir durum, Alevi toplumunun müzik geleneğinde önemli bir yere sahip olan semah icralarında da gözlemlenmektedir. Semahların melodik yapılarında en sık karşılaşılan makamlar arasında Hüseyinî, Uşşak, Kürdî, Hicaz, Rast, Karcıgar, Buselik ve Segâh yer almaktadır. Bunun yanı sıra, bazı semah icralarının içerisinde Karcıgar, Buselik ve Segâh gibi makamlara geçkiler yapılır. Bu tür geçkiler, semahların melodik çeşitliliğini artırmakta ve eserlerin duygusal ifadesine katkı sağlamaktadır.

Alevilerin cemde kullandıkları makamlar da semahın icrasında belirleyici bir rol oynar. Alevi nefeslerinde kullanılan makamlar, semahın duygusal ve manevi boyutunu yansıtan melodik yapılardır (Saklavci, 2015). Bu makamlar, semahın icra edildiği cemlerde katılımcıların manevi yükselişini destekler ve Tanrı'ya olan yakınlıklarını hissettirmelerini sağlar. Her bir makam, semah sırasında katılımcılara farklı bir manevi atmosfer sunarak, ibadetin etkisini artırır. Makamların semah üzerindeki etkisi, katılımcıların ruhsal yolculuklarını daha yoğun bir şekilde deneyimlemelerini sağlar. Bu melodik yapılar, bireylerin içsel huzur ve derinleşme yaşamasına yardımcı olurken, semahın manevi anlamını pekiştirir. Ayrıca, her makamın belirli bir duyguyu ya da ruh halini tetikleyerek, cem sırasında topluluğun kolektif ruhsal bağını güçlendirdiği söylenebilir. Bu yönüyle makamlar, semahın sadece fiziksel bir ritüel olmanın ötesine geçmesini sağlar.

Semahın müziksel unsurlarla olan ilişkisi, ritüelin ritmik yapısının da temelini oluşturur. Genellikle üç aşamaya ayrılan yapısı – yavaş başlangıç, orta tempo ve hızlanan son bölüm – müziğin temposuyla uyumlu bir şekilde icra edilir (Abaylı, 2021). Bu ritmik yapı, Alevi inancındaki manevi yolculuğun bir yansıması olarak kabul edilir ve müzikle bütünleşerek katılımcıların bu yolculuğu daha derinden hissettirmelerini sağlar. Semahın ritmik yapısının müzikle uyumu, katılımcıların içsel bir dönüşüm geçirmelerine ve bu dönüşümle birlikte ruhsal bir yükselişe ulaşmalarına olanak tanır. Müzikal temponun değişimi, semahın ruhsal sürecine paralel olarak, katılımcılara daha yoğun bir hissiyat sunar. Ayrıca, bu ritmik geçişler, semahın dinamik doğasını yansıtarak, katılımcıları ruhsal anlamda daha derin bir bağ kurmaya yönlendirir.

Müziğin semahla olan ilişkisi sadece enstrümantal unsurlarla sınırlı değildir; aynı zamanda semah sırasında söylenen deyişler de bu ilişkinin bir parçasıdır. Bu eserler, semah sırasında çalınan müzikle birleşerek katılımcılara derin bir manevi deneyim sunar. Deyişlerin içerdiği dini ve ahlaki öğretiler, semahın anlamını güçlendiren ve ritüelin manevi boyutunu derinleştiren önemli unsurlardandır. Deyişlerin semah ile olan entegrasyonu, ritüelin yalnızca fiziksel bir hareketten ibaret olmadığını, aynı zamanda katılımcıların ruhsal olarak derinleşmelerine yardımcı olan bir deneyim sunduğunu gösterir. Bu dini hikmetler, semahın ruhsal amacını pekiştirirken, topluluk üyelerinin manevi dünyalarında bir bütünlük hissi oluşturur. Ayrıca, deyişlerin Alevi inancındaki anlamları, semahın hem bireysel hem de toplumsal düzeyde bir arınma ve birliktelik sağlama işlevine hizmet eder.

Müzik, Alevi inancında sadece semahın ritüel boyutunu desteklemekle kalmaz, aynı zamanda cemlerde topluluk bilincini de güçlendirir. Alevi cemlerinde müzik, topluluk üyelerinin bir araya gelerek ortak bir ibadeti paylaşmalarını sağlar (Yaman, 2012: 17-38). Bu birliktelik, semahın müzikle olan ilişkisini, sadece bireysel bir ibadet olmaktan çıkarıp, toplumsal bir ritüel haline getirir. Müziğin toplumsal boyutu, semahın cemlerde topluluk üyeleri arasında bir bağ kurmasına yardımcı olur. Bu bağ, bireylerin hem manevi olarak hem de toplumsal olarak birbirlerine daha yakın hissetmelerini sağlar. Ayrıca, müzik cemlerde katılımcıların ahenk ve uyum içerisinde olmalarını sağlayan bir düzenleyicidir. Birçok katılımcının sözleri hep bir ağızdan aynı tartımlar ile söylemelerini müzik sağlar. Katılımcıların deyiş, duaz-ı imam, miraçlama, tevhit, semah gibi çok uzun kıtalara sahip eserlerin sözlerini beraberce söyleyerek kolay ezberlemeleri yine müziğin etkisidir. Cem esnasında dizlerin aynı anda dövülmesi birlikteliğini yine müziğin ritmi sağlar. Bu da müziğin duygusal gücünü ve felsefi öğretiler ile harmanlandığında katılımcıların irşad sürecini yaşamalarına ve eşitlik, kardeşlik duygularını pekiştirerek, toplumsal dayanışmayı güçlendirdiklerini gösterir. Bu yönüyle, semah ve müzik, Alevi topluluğunun bir arada hareket etme ve manevi değerlerini paylaşma amacını gerçekleştiren önemli bir araçtır.

Semahın müziksel unsurlarla ilişkisi, ritüelin anlamını derinleştiren ve manevi boyutunu güçlendiren önemli bir bileşendir. Bağlama ve diğer müzik aletleri, semahın icrası sırasında katılımcıların müziğin duygusal etkisi ile daha derin bir deneyim yaşamalarını sağlar (Demirci, 2019). Bu ilişki, Alevi inancının temel öğretilerini yansıtırken, toplumsal dayanışmayı ve ibadetin ortak bir deneyim olarak yaşanmasını destekler. Müzik, semahın ruhsal yolculuğunun ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilir ve bu yolculuk, her bir nota ve ritimle daha da derinleşir. Semahın müzikle birleşen yapısı, katılımcıların sadece fiziksel bir ibadet gerçekleştirmelerini değil, aynı zamanda manevi bir yükselişe geçmelerini sağlar. Her bir müzikal unsur, ritüelin dini ve felsefi boyutlarını güçlendirir.

Keman; Alevi cemlerinde bazı yörelerde kullanılan enstrümanlardan biri olarak, ritüelin duygusal ve manevi boyutunu güçlendirir. Batı ve Türk müziğinde daha yaygın olarak karşımıza çıkan keman, Alevi cemlerinde ise kendine özgü bir icra tekniğiyle, “dizde keman çalma” yöntemiyle kullanılır. Bu teknik, kemanın zarif ve ince seslerinin, cem ibadetlerinde derin bir manevi etki yaratmasına olanak tanır. Kemanın uzun sesleri, zâkirler tarafından deyişlerle birleştirilerek seslendirilir ve bu sayede ritüelin hem estetik hem de manevi etkisi pekiştirilir.

Def (Tef); cemlerde yaygın olmamakla birlikte nadiren karşımıza çıkar. Defin ritmik yapısı sade ama etkili bir şekilde cemdeki deyişler ile bütünleşir. Bu çalgı, müziğin sadece bir estetik unsur olmaktan çıkarak, ibadet sürecinin bir parçası haline gelmesine yardımcı olur (Erdoğan ve ark., 2007: 501-525). Ritmin evrensel etkisi sayesinde, topluluk üyeleri arasında bir bütünlük hissi uyandırır.

Alevi toplumunun müziğinde kullanılan enstrümanlar, başta bağlama ailesi olmak üzere sadece müzikal bir ifade aracı olmanın ötesinde, topluluğun inanç sisteminin birer sembolü olarak büyük bir anlam taşır. Bu enstrümanlar, Alevi ritüellerinin ve dini ibadetlerinin derinleşmesini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda topluluğun manevi deneyimini ve bireysel arayışını yansıtır. Cemlerde nadiren karşımıza çıkan bir diğer müzik aleti de dilsiz kavalıdır. Kavalın mistik sesi, içsel yolculuğu ve ruhani arayışı simgeleyen eserlerde, katılımcıların bireysel manevi deneyimlerini yansıtmada önemli bir rol oynar. Kavalın huşu dolu sesi, derin bir yalnızlık ve arayış hissi yaratırken, bu müziksel ifadeler Alevi inancının temel felsefi anlayışlarına, bireyin içsel keşif yolculuğuna ve Allah’a ulaşma çabalarına dair sembolik bir anlatım sunar. Aynı

zamanda, kavalın sesi, mistik bir evrene ve o evrende bireysel bir varlık arayışına dair bir araç olarak da kullanılır (Güray, 2012). Cemlerde kaval gibi mey çalgısına da nadiren rastlayabiliyoruz. Nefesli enstrümanlar Alevi toplumunun müziğinde bir tür içsel arayışın, yalnızlığın ve ruhani derinliğin ifadesi olarak öne çıkar.

Alevi toplumunun müziğinde kullanılan enstrümanlar, sadece müzikal bir ifade aracı olmanın ötesinde, topluluğun manevi ve kültürel kimliğini yansıtan temel unsurlar olarak önemli bir yer tutar. Bu enstrümanlar, Alevi ritüellerinin vazgeçilmez bir parçası olup, topluluğun ibadetinde ve inançlarının korunmasında merkezi bir rol oynar (Güney, 2021). Özellikle bağlama, Alevi inancının en önemli sembollerinden biri olarak müziğin merkezinde yer alırken, diğer enstrümanlar da bu manevi yapıyı destekleyen çalgılar olarak öne çıkar. Alevi inancının müziği; Alevi inanç ve ibadetlerinin önemli bir parçası olarak derin bir kültürel miras taşır. Bu müzik, inancın sembolizmini, ruhani derinliğini ve topluluk içinde birlik duygusunu pekiştiren enstrümanlar aracılığıyla icra edilir. Alevi inancının müziğinde kullanılan enstrümanlar, Alevi toplumunun dini ritüelleri olan cem törenlerinde ve günlük yaşamlarında önemli bir yer tutar (Sayın, 2024: 107-120). Bu müzik hem bireysel hem de toplumsal düzeyde bir bağ kurarak Alevi inancının yaşatılmasına, toplumsal hafızanın korunmasına ve manevi yolculuğun sürdürülmesine katkı sağlar.

5. Alevi Toplumunun Müziği: Kültürel ve Manevi Bir Unsur

Alevi toplumunun inanç ve kültür dünyasında müziğin oynadığı temel rolü anlamak için tarihsel ve dini bağlamları bir arada değerlendirmek gerekir. Alevi müziği hem bireysel hem de toplumsal düzeyde derin manevi anlamlar taşır. Özellikle bağlama, Alevilik ritüellerinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilir ve ibadetlerin ruhsal boyutunu tamamlar. Alevi müziği, topluluk içinde manevi bir rehberlik aracı olarak kullanılır ve Alevi inancının felsefi ve dini öğretilerini yaymada önemli bir işlev görür (Melikoff, 1998). Melikoff'un vurguladığı üzere, Alevi toplumunun müziği yalnızca bir sanat formu değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı pekiştiren bir araçtır. Müziğin, Alevi inancının değerlerini yeni nesillere aktarmadaki rolü, bu çalışmada özellikle dikkat çekici bir şekilde öne çıkmaktadır. Ayrıca Alevi toplumunun, müziği aracılığıyla aktarılan manevi öğretiler, bireylerin inanç sistemlerini güçlendirmekte ve topluluk içindeki bağları kuvvetlendirmektedir.

Aleviler için bağlama kutsaldır. Bağlamayı kutsal kılan, Türklerdeki ağaç kültü ve bu enstrüman sesi aracılığı ile Kuran'dan ayetler, deyişler, semahlar, hikmetli sözler, tevhitler, miraçlamalar, mersiyeler vb. icra edilerek ceme eşlik etmesi ve huşu dolu sesi ile inanca ait aktarımları kuşaktan kuşağa ulaştırmada sıkça kullanılan bir çalgı olmasıdır. Bağlama sesi ile adeta Hakk'a dua eder. Bu durum, bağlamaya Aleviler tarafından kutsiyet yüklenmesini sağlamaktadır. Bu nedenle Bağlamanın kutsiyetinin, bireyler arasında manevi bir bağ oluşturmaya ve cemlerde topluluğu bir araya getiren bir unsur olması dikkat çekicidir. Ayrıca, bağlama aracılığıyla Alevi inanç ve değerleri kuşaktan kuşağa aktarılmış, topluluğun tarihsel deneyimlerinin sanat yoluyla aktarılmasına olanak tanımıştır. Alevi topluluğunun müziği tarih boyunca kültürel bir aktarım aracı olarak önemli bir rol üstlenmiştir. Müzik aracılığıyla, Alevi felsefesinin derin anlamlarını kuşaktan kuşağa taşınmış, topluluğun ortak değerleri ve inançları güçlendirilmiş böylece topluluğun kimliği korunmuştur.

Alevi müziği, farklı coğrafyalarda ve tarihsel süreçlerde çeşitli şekillerde icra edilmiştir. Örneğin, Anadolu'nun farklı bölgelerinde Alevi toplulukları, yerel kültürel unsurlarla müziği harmanlayarak kendilerine özgü bir müzik dili oluşturmuşlardır.

Bu yerel unsurlar, Alevi müziğinin çeşitliliğini ve zenginliğini artırmıştır (Demirci, 2019). Demirci'nin bu tespiti, Alevi müziğinin yerel unsurlar aracılığıyla nasıl evrensel bir nitelik kazandığını ortaya koymaktadır. Yerel kültürel öğelerin müziğe entegrasyonu, Alevi topluluklarının kimliklerini koruyarak farklı coğrafyalara uyum sağlamalarına olanak tanımıştır. Ancak bu çeşitliliğe rağmen, Alevi topluluklarının müziğinin temelinde yatan manevi değerler ve dini öğretiler her zaman korunmuştur. Bu durum, bir yandan değişim ve yeniliklere açık olduğunu, diğer yandan ise inanç ve geleneklerine sıkı sıkıya bağlı kaldığını göstermektedir. Ayrıca, bu çeşitlilik, Alevilerin müziğinin her coğrafyada topluluğun ihtiyaçlarına ve kültürel dinamiklerine nasıl yanıt verdiğini anlamak için önemli bir ipucu sunmaktadır.

Alevilerin müziği, aynı zamanda topluluğun tarihsel mücadelesinin de bir yansımasıdır. Özellikle Osmanlı döneminde Alevi toplulukları, inançlarını ve kültürlerini saklamak zorunda kalmışlardır. Bu süreçte müzik, Alevi toplumunun kendini ifade etme ve varlığını sürdürme aracı olmuştur (Abaylı, 2021). Abaylı'nın bu vurgusu, Alevi müziğinin yalnızca sanatsal bir ifade biçimi değil, aynı zamanda bir hayatta kalma stratejisi olduğunu göstermektedir. Bu tarihsel bağlamda, Alevilerin müziği, hem topluluk içindeki dayanışmayı güçlendiren bir unsur hem de baskı altındaki bir kimliğin korunmasında kritik bir rol üstlenmiştir. Ayrıca, müzik, topluluğun direniş ruhunu manevi bir boyutla birleştirerek bireylerin inançlarına tutunmasını sağlamıştır. Alevi için müziğinin bu dönemde bir sığınak işlevi görmesi, onun sadece geçmişle değil, aynı zamanda topluluğun geleceğiyle olan bağlantısını da güçlendirmiştir. Bu durum, müziğin hem kişisel hem de toplumsal anlamda dayanıklılığı artıran bir kültürel araç olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır.

Alevi toplumunun müziği, yalnızca ibadetlerde değil, aynı zamanda topluluğun günlük yaşamında da önemli bir yer tutar. Bu müzik, topluluk içinde sözlü kültürün sürdürülmesine yardımcı olur ve Alevi inancının öğretilerini yaymada etkin bir rol oynar. Müziğin sözlü gelenekle birleşmesi, topluluğun kuşaktan kuşağa aktarılan değerlerinin korunmasına katkıda bulunur (Akın & Üstündağ, 2024, 37-91). Alkan'ın bu değerlendirmesi, Aleviler için müziğinin, topluluk içinde hem kültürel bir bağ kurma hem de inanç öğretilerini aktarma işlevini vurgulamaktadır. Sözlü gelenekle müziğin birleşimi, topluluk üyeleri arasında ortak bir kimlik bilincini güçlendirirken, geçmişle gelecek arasında bir köprü kurulmasına olanak tanır. Ayrıca, müziğin günlük yaşamda yer alması, Alevi inancının yalnızca ritüel düzeyde değil, yaşamın her anında içselleştirildiğini göstermektedir. Bu süreç, topluluğun toplumsal hafızasını canlı tutarak, kültürel ve manevi değerlerin zaman içinde korunmasına hizmet etmektedir. Alevi toplumunun müziği, Alevilerin hem manevi hem de kültürel dünyasında önemli bir yere sahiptir. Bu müziksel yapı, sadece bir ibadet aracı değil, aynı zamanda topluluğun kültürel kimliğini oluşturan ve aktaran bir unsur olarak varlığını sürdürmektedir. Bu müzik topluluğun tarihsel mücadelesinin ve inanç sisteminin bir yansıması olarak, geçmişten günümüze kadar varlığını korumuş ve Alevi kültürünün en önemli unsurlarından biri olmuştur. Hem ritüel hem de günlük yaşamda önemli bir yere sahip olan bu müziksel gelenek, Alevi toplumunun manevi dünyasını şekillendirir. Bu bağlamda, Alevi toplumunun müziğinin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde bir anlam taşıdığı açıkça görülmektedir. Çünkü Alevi toplumunun ürettiği müzik, topluluğun kültürel mirasını korurken, aynı zamanda bireylerin manevi yolculuklarına rehberlik eder ve toplumsal bağları güçlendirir. Bu özellikler, müziğin Alevi kültüründe sadece bir sanat formu değil, aynı zamanda inanç ve dayanışmayı pekiştiren bir yapı taşı olduğunu göstermektedir.

6. Değişler: Alevi Müzik Kültürünün Temel Yapıları

Alevi toplumunun müziği, Alevilik inancının hem dini ritüellerde hem de toplumsal hayatın farklı alanlarında birleştirici ve bütünleştirici bir rol oynayan önemli unsurlarından biridir. Bu müzik türünün en temel yapı taşları arasında değişler yer alır. Değişin kelime anlamı demekten söylemekten gelir. Alevi müzik geleneği, değişler aracılığıyla inancın öğretilerini, kültürel değerleri ve tarihsel hafızayı kuşaklar boyunca aktarmıştır (Kaya, 2023: 441-463). Kaya (2023: 441-463)'nın bu ifadesi, Alevilerin müziğinin sadece ritüel bir araç değil, aynı zamanda toplumsal hafızanın ve kültürel bağların güçlendirilmesinde de kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Değişler, Alevi topluluğunun tarihsel sürecini ve değerlerini anlatırken, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı ve inanç birliğini pekiştiren bir araç olarak işlev görmektedir. Bu gelenek, Alevi kültürünün sürekliliğini sağlar ve canların manevi yolculuklarına rehberlik eder.

Değişler, Alevi kültüründe müziğin ve sözlü geleneğin önemli bir parçasıdır. Topluluğun sosyal, kültürel ve ahlaki değerlerini pekiştiren bu eserler, aynı zamanda bireysel ve toplumsal bilinç oluşturur. Alevi inanç sisteminde, değişler sadece dini temaları değil, aynı zamanda aşk, adalet, eşitlik gibi evrensel insanî değerleri de işler. Bu anlamda, değişler toplumsal dayanışmanın güçlenmesine ve bireylerin yol süren yolculuklarında rehberlik etmeye katkı sağlar. Örneğin, aşk teması, Alevi düşüncesinde insanın Tanrı'yla olan derin bağını simgeler ve bu öğreti, değişlerin özünde sıkça yer alır. Alevi toplumunda adaletin sağlanması ve eşitliğin pekiştirilmesi, değişlerde dile getirilen diğer temel değerlerdir. Bu eserlerde, bireylerin toplum içinde nasıl ahlaki bir sorumluluk taşıması gerektiği anlatılır ve bu, toplumsal ilişkilerde önemli bir denetim mekanizması oluşturur. Değişlerin bir başka önemli yönü ise toplumsal olayları ve kişisel deneyimleri müzikal bir dille ifade etmesidir. Alevi ozanları, yaşadıkları dönemin sıkıntılarını, toplumsal adaletsizlikleri ve bireysel acıları değişlerinde dile getirirler. Bu eserler, topluluğun tarihsel mücadelesinin ve insani değerlerin müzikal bir ifadesidir. Örneğin, bir deyişi içinde hem bireysel hüznler hem de toplumsal isyan ve direniş mesajları barındırılabilir. Bu özellik, Alevi toplumunun müziğini sadece dini değil, aynı zamanda tarihsel ve kültürel bir belge haline getirir. Alevi toplumunun sosyal yapısı ve toplumsal dinamikleri, değişlerin sözleri aracılığıyla aktarılır.

Değişler, Alevi topluluklarının kültürel ve dini yapısının önemli bir parçasıdır ve bu eserlerin temel özelliklerinden biride, öğretici ve öğüt verici nitelik taşımasıdır. Alevi müziğinde değişler, özellikle genç kuşaklara toplumsal sorumluluklar ve ahlaki değerler kazandırmak amacıyla söylenir. Toplumu bir arada tutan, bireyleri doğru yaşam biçimiyle yönlendiren eserlerdir.

Alevi ozanları, değişlerde sadece dini öğretileri aktarmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal mesajlar da verirler. Pir Sultan Abdal gibi büyük Alevi ozanları, değişlerinde inançlarını, tarihsel mücadelelerini ve direnişlerini dile getirirken aynı zamanda toplumsal eşitlik, adalet ve insan hakları gibi evrensel temaları işlerler. Pir Sultan Abdal'ın değişleri, Alevi toplumunun uzun süredir yaşadığı zorluklara ve bunlara karşı verilen direnişe dair derin izler taşır. Bu eserler, Alevi kültürünü beslemiş, toplumu bir arada tutan, manevi ve kültürel değerlerin korunduğu ve nesilden nesille aktarıldığı bir miras oluşturmıştır.

Alevi ozanlarının, toplumsal olayları ve bireysel deneyimleri değişlerle ifade etmeleri, bu müzikal formların topluluğun sosyal yapısını şekillendirme gücünü pekiştirir. Alevi toplumunun müziği, değişler aracılığıyla sadece bireysel bir manevi yolculuğu değil, aynı zamanda toplumsal bir direnişi, dayanışmayı ve adaletin sağlanmasını da anlatır.

*“Arif isen bir gün seni seslerler
Bülbül deyü gülistanda beslerler
Bir gün seni rehberinden isterler
Kimin izni ile girdin yola sen*

*Özün eğri ise yola zararsın
Derdini yetişmiş dermân ararsın
Maslâhatın nedir şârî sorarsın
Sarraf olmayınca girme şâra sen*

*Kapudan girince köşe gözetme
İçin karartıp da dışın düzetme
Şah Hatâyî ötesini uzatma
Mü'min isen bir ikrârda dura sen”*

*Hatayi*⁷

Bu deyiş, Alevi edebiyatında önemli bir yere sahip olan halk edebiyatı örneklerinden biridir. Bu tür deyişlerde, Alevi öğretisinin temel felsefi ve ahlaki değerleri sıkça işlenir. Deyişin anlamını ve içeriğini derinlemesine incelediğimizde, kişisel gelişim, ahlaki sorumluluk ve manevi arayışın ön plana çıktığını görebiliriz. “Arif isen bir gün seni seslerler” dizeleri, bilgi ve hikmet sahibi olan bir kişinin, halk tarafından tanınacağı ve değerinin anlaşılabileceği anlamına gelir. Ariflik, derin bir içsel bilgiyi ve manevi olgunluğu ifade eder. Bu, sadece bilgiyi değil, aynı zamanda ruhsal olgunluğu ve insanlık için yapılan iyiliği de simgeler. Buradaki “rehber” kavramı ise bir insanın manevi yolculuğunda ona rehberlik eden öğretmeni veya bir müşşidi ifade eder. Bu, Alevi öğretilerinde önemli bir yerdedir; çünkü doğru yolu bulmak için bir müşşidin rehberliği gereklidir. Özün eğri olması ve yolun zararlı olacağına dair öğüt, Alevi öğretisinde içsel temizlik ve doğru niyetin önemini vurgular. “Derdini yetişmiş derman ararsın” kısmı, doğru çözümü bulmak için olgunlaşmış ve deneyimli bir kişinin rehberliğinin gerekliliğini anlatır. Aynı zamanda “Maslâhatın nedir şârî sorarsın” dizesi de kişiye uygun olan doğru yolu ve öğretinin aranması gerektiğine dikkat çeker. Burada, “sarraf” kelimesi manevi anlamda kalp ve akıl dengesini yerinde tutan bir kişi olarak anlaşılabilir; kişi, ruhsal ve manevi yolculuğunda doğru kararlar verebilmek için içsel bir temizlik ve denetim gerekliliğine işaret eder. Son dizelerde ise, insanların dış görünüşlerini düzelterek içsel karanlıklarını örtmemeleri gerektiği anlatılır. Gerçek değişim içsel bir olgunlaşmayı gerektirir. “Şah Hatâyî ötesini uzatma” kısmı, Alevi inancında aşk ve samimiyetle yaklaşılan bir yolculuğu simgelerken, “Mü'min isen bir ikrârda dura sen” ifadesi, gerçek bir müminin özde ve sözde aynı kalması gerektiğini öğütler. Bu deyiş, Alevi kültürünün derin ahlaki ve manevi öğretilerini müzik ve şiirle birleştirerek, bireylere kendilerini keşfetme, içsel arayışa girme ve insanlığa hizmet etme çağrısı yapar.

Alevi müzik kültürünün temel yapı taşları olan deyişler, Alevi toplumunun hem dini hem de toplumsal hayatında hayati bir role sahiptir. Bu müzikal formlar, Alevi inançlarını, kültürel kimliğini ve toplumsal dayanışmasını ifade etmenin ötesinde, Alevi öğretilerinin kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir işlev görür. Deyişler,

7 Şah Hatayi, “Gel Ali Yoluna Belî Desene,” Antoloji.com, (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2024), <https://www.antoloji.com/gel-ali-yoluna-beli-desene-siiri/>.

Alevi toplumunun müziğinin temel unsurlarını oluşturarak, topluluğun manevi ve kültürel derinliğini yansıtır. Ayrıca, Alevi toplumunun tarihsel hafızasını canlı tutar, bireylerin manevi yolculuklarında rehberlik eder ve toplumsal bağları güçlendirir. Bu müziksel gelenekler, yalnızca bir ibadet aracı olarak değil, aynı zamanda toplumun bir arada olma, birbirine bağlılık ve dayanışma duygusunu pekiştiren unsurlar olarak varlıklarını sürdürür. Değişler, Alevilerin tarihsel mücadelesini, değerlerini ve inançlarını koruyarak, toplumsal hafızanın ve kültürel kimliğin korunmasına katkı sağlar. Böylece Alevi toplumunun müziği hem bireysel hem de toplumsal düzeyde derin bir anlam taşır ve Alevi inancının ve kültürünün yaşatılmasında merkezi bir rol oynar

Sonuç ve Değerlendirme

Alevi toplumunda semah ve müzik arasındaki ilişki, bu çalışma ile derinlemesine ele alınmış ve bu iki unsurun topluluk için ne denli merkezî bir öneme sahip olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Semah, sadece bir ibadet olarak değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma, kültürel hafıza ve kimlik oluşturma açısından önemli bir öge olarak değerlendirilmektedir. Müzik ise, semahın bu içsel anlamını zenginleştiren ve katılımcılara manevi bir deneyim yaşatan temel bir bileşendir. Semahın döngüsel hareketleri ve bu hareketleri destekleyen müzik, bireylerin toplulukla bir araya gelmesini sağlarken, aynı zamanda onların kendi manevi yolculuklarına çıkmalarına da imkân tanımaktadır. Bu durum, semahı sadece bedensel bir ritüelden öte, derin bir ruhsal arınma ve toplumsal bir birlik simgesi olarak öne çıkartmaktadır. Özellikle bağlama gibi geleneksel çalgıların ön planda olduğu müziksel unsurlar, semahın ritmini belirleyerek katılımcıların huşu dolu bir uyum içerisinde hareket etmelerini sağlamaktadır. Araştırma kapsamında incelenen kaynaklar, semah ve müziğin Alevi inancındaki derin manevi bağın tarihsel olarak köklü bir geçmişe sahip olduğunu göstermiştir. Bu çalışmada, semahın doğuşu ve gelişimini şekillendiren üç temel etken ele alınmıştır. İlk olarak, semahın evrenin döngüsel hareketiyle olan ilişkisi vurgulanmış, bu ritüelin kozmik düzenle uyum içinde olduğu gösterilmiştir. İkinci olarak, Anadolu'ya göç eden Türk topluluklarının Şamanist inançlarıyla güçlü bir etkileşim içinde olması, semahın şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Son olarak, Peygamber'in Miraç'a çıkışı ve orada Kırklar Meclisi'yle buluşmasının, Alevilik öğretileriyle bütünleşerek semahın manevi boyutunu güçlendirdiği ortaya konmuştur.

Bu tarihsel bağlam, semahın sadece dini bir ritüel değil, aynı zamanda kültürel ve tarihsel bir mirası yansıttığını göstermektedir. Semah ve müziğin toplumsal birleştirici rolü de bu çalışma kapsamında detaylandırılmıştır. Cem bağlanırken semah sırasında çalınan müzikler, bireylerin bir topluluk içinde olduklarını hissetmelerini sağlarken, onlara ortak bir manevi deneyim sunmaktadır. Katılımcılar arasında oluşan bu manevi bağ, topluluğun bir arada kalmasını ve kültürel devanın sağlanmasını desteklemektedir. Bu yönüyle semah, sadece bireysel bir ibadet değil, toplumsal dayanışmanın bir aracı olarak da işlev görmektedir.

Müziksel unsurların, semahın manevi boyutunu derinleştirme üzerindeki etkisi bu çalışmada özellikle vurgulanmıştır. Bağlama, aşık-ı sadıkların söz içeriklerinin (deyiş) kullanımı, ritüelin dini boyutunu güçlendirirken, aynı zamanda canların ruhsal arınma sürecine katılmalarını kolaylaştırmaktadır. Bu müziksel öğeler, semahın sadece bedensel bir eylemden ibaret olmadığını, aksine derin bir manevi yolculuğun parçası olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmanın çıkardığı bir diğer önemli sonuç

ise, semah ve müziğin, Alevi toplumunun kültürel kimliğinin inşasında önemli bir rol oynadığıdır. Bu ritüeller, topluluğun kültürel hafızasının korunmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktadır. Bu yönüyle semah ve müzik, sadece dini değil, aynı zamanda toplumsal bir iletişim aracı olarak da öne çıkmaktadır.

Alevi toplumunun tarihsel olarak maruz kaldığı baskılar, semah ve müziğin topluluk için daha önemli bir hale gelmesine yol açmıştır. Osmanlı döneminde gizlice icra edilen semah, toplumsal direnişin bir sembolü haline gelmiş, Cumhuriyet döneminde ise daha özgür bir ortamda kamusal alanda varlığını sürdürmüştür. Bu tarihsel süreç, semahın sadece bir ibadet değil, aynı zamanda bir toplumsal dayanışma ve kimlik koruma aracı olduğunu göstermektedir. Semahın kültürel çeşitlilik içerisindeki rolü, bu ritüelin farklı bölgelerde değişiklikler göstermesine rağmen temel prensiplerdeki tutarlılığını koruduğunu ortaya koymaktadır. Her topluluk kendi kültürel zenginliklerini semah ritüeline yansıtarak, bu ibadetin evrensel değerlerini vurgulamaya devam etmektedir. Bu durum, semahın toplumsal ve manevi boyutlarıyla birleşerek zenginleştiğini göstermektedir. Genç kuşaklar için semah, sadece geleneksel bir ritüel değil, aynı zamanda bir bağlantı noktası ve kimlik oluşturma aracı olarak öne çıkmaktadır. Modern dünyada semahın devam eden varlığı, itikadi ve Alevi topluluklarının kültürel kimliklerini koruma ve tanıtmaya konusundaki kararlılığını göstermektedir. Bu ritüelin güncel toplumsal ve manevi etkileri, araştırmanın ortaya koyduğu önemli çıkarımlardandır.

Semah ve müziğin cinsiyet eşitliği üzerindeki vurgusu, Alevi topluluğunun kapsayıcı ve adaletli yapısının bir göstergesidir. Kadın ve erkeklerin bir arada semah dönmesi, toplumsal dayanışmayı güçlendirirken, bireylerin eşit bir şekilde ibadet etmelerine olanak tanımaktadır. Bu durum, semahın toplumsal mesajını ve manevi kapsayıcılığını vurgulamaktadır. Müzik, semahın ruhsal derinliğini artırırken, ritüelin toplumsal bir arınma aracı olarak işlev görmesini de sağlamaktadır. Cem de çalınan bağlama ve söylenen deyişler hem bireysel hem de toplumsal anlamda semahı derinleştiren unsurlardır. Bu unsurlar, topluluğun kültürel hafızasını koruma ve aktarma çabasının bir parçasıdır.

Son olarak, semah ve müziğin, Alevi toplumunda hem bireysel hem de toplumsal bir arınma ve birlik aracı olarak önemini koruduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma, Alevi toplumunun bu önemli iki unsurunun, topluluğun manevi ve kültürel yaşamındaki merkezi rolünü ortaya koyarak, gelecekte yapılacak araştırmalara katkı sağlayabilir.

Kaynaklar:

- Abaylı, Özcan. *İslam Tarihi ve Sanatları Alanında Müzik Ritüelleri: Girit Bektaşiliği Örneği*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2021.
- Ağaoğlu, Sema. *Alevilik ve Sünnilik Algısının Toplumsal Yansımaları Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Akın, Erdem – Üstündağ, Kader. “Horasan’dan Anadolu’ya ‘Birlik, İrilik, Dirilik’: Alevi-Bektaşî Sazın ve Sözü’nün Sultanlarında Toplumsal Bütünleşme”. *Journal of Alevism-Bektashism Studies* 29 (2024), 37-91.
- Aydoğan, Hatice Aycan. “Toprak, Bereket ve El İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 12/28 (2019), 1078-1090.
- Bekki, Salahaddin. “Semahların Yaşattığı ve Yansıttığı Değerler”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 85 (2018), 63-70.

- Birdoğan, Nejat. *Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi: Ocaklar, Dedeler, Soyağaçları*. İstanbul: Alev Yayınları, 1992.
- Demirci, Çağdaş. *Bir Kimlik Göstergesi Olarak Alevi Müziği ve Popülerleşmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Ede, Şenol. “Alevilik Alanında Yayınlanmış Makalelerin Bibliyometrik Analizi”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 112 (2024), 99-126.
- Erdoğan, Göktürk – Kara Hüseyin, K. A. – Mengüş, Erkan. “Tunceli Aleviliğinde İnanç-Müzik İlişkisi Üzerine Bir Alan Araştırması”. *Social Sciences* 14/3 (2019), 501-525.
- Ersoy, İlhan. “Müzik Türleri Sınıflandırmasında Model Uygulaması: Bir Müzik Türü Olarak ‘Semah’”. *Eurasian Journal of Music and Dance* 14 (2019), 32-62.
- Güney, Merve. *Anadolu Aleviliğindeki Müzik Pratiklerinin Kimlik İnşasındaki Yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.
- Güray, Cenk. *Anadolu’daki İnanç ve Müzik İlişkisinin Semâ-Semah Kavramları Çerçevesinde İncelenmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2012.
- Kaptan, Merve Nur. “Kültürel Bellek Aktarıcısı Olarak Semah”. *Folklor Akademik Dergisi* 7/2 (2024), 766-781.
- Kaya, Kıymet. “Pir Sultan’ın Deyişlerinde Kültürel Belleğin İzleri”. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 11 (2023), 441-463.
- Köse, Ayşe Nur. *Gelenekli Dini Gruplardan Alevi-Bektaşî Kültüründe Kadın Anlayışı (Malatya Örneği)*. Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, 2020.
- Kumru, Gülsüm. *Tarih Öğretimi Açısından Sözlü Tarih Yazımı: Karaca Ahmet Dergâhı Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009.
- Markoff, Irene Judyth. “Music, Saints, and Ritual: Samā’ and the Alevis of Turkey”. *Manifestations of Sainthood in Islam*. ed. bilgisi, 95-110. İstanbul/yer: yayınevi, 1993.
- Mélikoff, Irène (ed.). *Hadji Bektach*. Leiden: Brill, 1998.
- Mélikoff, Irène. *Uyur İdik Uyardılar: Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları*. İstanbul: Demos Yayınları, 2009.
- Özdemir, Erdem. “Âşıklık Geleneği, Âşık Müziği ve Alevilik”. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* 3/4 (2020), 194-215.
- Şahin, Osman. “Modernizmin Yerel Yansımalarını Alevi İnanç Pratikleri ve Toplumsal Kurumları Üzerinden Okumak: Tuzluca’yı Cemevi Örneği”. *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi* 17/1 (2024), 124-175.
- Saklavcı, Fatma Gül. *Alevî-Bektaşî İnançlarında Sembol ve Motifler*. İstanbul: yayınevi, 2015.
- Sayın, Fatma. “Söz ve Ötesi: Söz, Müzik, Ritüel İlişkisine Ontolojik (Kozmik) Bir Yaklaşım”. *Milel ve Nihal* 21/1 (2024), 107-120.
- Shankland, David. *The Alevis in Turkey: The Emergence of a Secular Islamic Tradition*. London: Routledge, 2003.
- Türkekul, Ramazan. “Alevi Ritüelleri: Bismil Örneği”. *Anthropology* 31 (2016), 159-178.
- Veli, Hacı Bektaş. *Fevâid (Yararlı Öğütler)*. Haz. Baki Öz. İstanbul: Demos Yayınları, 2012.
- Yalçınöz, Muhammet. *Emirdağ Karacalar Köyü Alevi/Kadiri Topluluğunun Dini Ritüellerinde Müziğin Yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, 2023.
- Yaman, Ali – Ede, Şenol. “Bektaşîlik Konusunda Yayınlanan Makalelerin Bibliyometrik Analizi”. *Sürek Alevilik-Bektaşîlik ve Kültür Araştırmaları Dergisi* 3 (2024), 10-38.
- Yaman, Ali. “Geçmişten Günümüze Alevi Ocaklarında Değişime Dair Sosyo-Antropolojik

Gözlemler”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 63 (2012), 17-38.

Yavuz, Cemalettin. *Alevi-Bektaşî Geleneğindeki Düvazınamalar Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, 2013.

Yüksel, Kenan. *Almanya'daki Son Kuşak Alevilerin Tanrı ve Din Algısı*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2017.

İnternet Kaynakları

Nizamoglu, Seyyid. “Bir Dertliyem Derdim Vardır.” Antoloji.com, (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2024), <https://www.antoloji.com/bir-dertliyem-derdim-var-dir-siiri/>.

“Bütün Evren Semah Döner.” Wikikaynak, (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2024), https://tr.wikisource.org/wiki/B%C3%BCt%C3%BCn_Evren_Semah_D%C3%B6ner.

Nizamoglu, Seyyid. “Yâ Rabbi İşkun Vir Bana.” Antoloji.com, (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2024), <https://www.antoloji.com/ya-rabbi-iskun-vir-bana-siiri/>.

Birdoğan, Nejat. “Bana Hakkı Soran Oğul”, *Antoloji.com*, (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2024), <https://www.antoloji.com/bana-hakki-soran-ogul-siiri/>

Hatayi, “Gel Ali Yoluna Belî Desene,” Antoloji.com, (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2024), <https://www.antoloji.com/gel-ali-yoluna-beli-desene-siiri/>.

Ekler

Şekil 1: Erikli Baba Dergâhı Zakirlik Hizmeti Yürütürken

Şekil 2: Erikli Baba Dergâhı Zakirlik Hizmeti Yürütürken

Şekil 3: Erikli Baba Dergâhı Zakirlik Hizmeti Yürütürken

Şekil 4: Okmeydanı Cem Evi Zakirlik Hizmeti Yürütürken

Şekil 5: Okmeydanı Cem Evi Zakirlik Hizmeti Yürütürken

Extended Abstract

The Alevi faith and culture occupy a deeply rooted position within the historical and cultural fabric of Anatolia. One of the most unique and remarkable rituals of this belief system is *semah*, which is not merely a form of worship but also a holistic expression of communal solidarity, cultural identity, and individual spiritual purification. *Semah* is performed with musical accompaniment during *cem* ceremonies and consists of rhythmic turning movements. It is inextricably linked to music—particularly to the *baglama*, an instrument that accompanies hymns (*deyiş*) and spiritual poems (*nefes*), thus enhancing the spiritual dimension of the ritual while also serving as a vehicle for the oral transmission of Alevi teachings across generations. This study explores the integral relationship between *semah* and music within the context of Alevi belief, considering historical and cultural dimensions. In Alevism, music is not simply a supplementary element, but a central component that nourishes the spiritual essence of the *semah* ritual and guides practitioners through a spiritual journey. Structurally, *semah* consists of three phases: “ağırlama” (welcoming), “yürütme” (processional), and “pervaz” (whirling). Each phase represents a different level of spiritual depth, with music determining the progression and emotional intensity of the ritual. The circular motion of *semah* dancers symbolizes cosmic harmony and the aspiration to unite with the divine. The primary aim of the study is to examine the relationship between *semah* and music not only as ritual components but also as sociocultural phenomena. Between 1993 and 2025, participant observation and in-depth interviews were conducted in *cemevis* located in various cities across Turkey and among Alevi diaspora communities in countries such as Germany, Austria, and Greece. Utilizing a qualitative methodology, the research reveals that the musical performance of *semah* enhances spiritual connection, reinforces collective memory, and plays a central role in preserving Alevi identity. Historically, *semah* has evolved from pre-Islamic Turkic traditions, later merging with the esoteric interpretation of Islam known as Alevism. The ritual traces its origins to the Prophet Muhammad’s ascension (*Mi’raj*) and the assembly of the Forty Saints (*Kırklar Meclisi*), particularly emphasizing the figure of Imam Ali. During the Ottoman period, political repression forced Alevis to practice *semah* in secrecy. However, in the Republican era—especially after the 1990s—*semah* re-emerged in public space as a symbol of Alevi identity, appearing not only in religious ceremonies but also in cultural festivals and artistic performances. *Semah* also embodies a fundamental principle of gender equality in Alevism. Men and women participate together in the ritual without segregation, reflecting the Alevi belief in the spiritual unity and equal worth of all individuals. This egalitarian ethos reinforces communal cohesion and collective worship. The *baglama*—a long-necked lute—is the essential musical instrument of *semah* and is regarded as a sacred symbol in Alevi belief. More than a musical device, the *baglama* represents a spiritual conduit between the human and the divine. Its resonance shapes the tempo and emotional atmosphere of *semah*, leading participants into a transcendental state. The sacredness of the *baglama* is also connected to its wooden structure, symbolizing a mystical bond between nature and humanity, which is central to both Turkic and Alevi cosmologies. Music is thus not merely an accompaniment to the ritual but a primary medium for transmitting sacred knowledge and cultural values. Especially in times and regions where literacy was low, hymns and verses facilitated memorization and dissemination of spiritual teachings. Today, this function continues, and *semah* remains a vital element for the younger generations in developing a sense of Alevi identity and belonging. In conclusion, the relationship between *semah* and music holds multifaceted significance in the Alevi tradition. It not only serves ritualistic and aesthetic functions but also reinforces cultural identity, fosters spiritual transformation, and sustains communal solidarity. *Semah* opens a sacred path toward inner purification and divine connection, and music serves as its guiding force. This holistic bond between music and movement offers profound insight into the richness and depth of Alevi spiritual and cultural life. As such, *semah* stands as both a religious devotion and a cultural bridge linking past, present, and future within the Alevi community.